

СТРАТЕГИЧЕСКА ПРОГРАМА ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Въведение

II. Оценка на състоянието, процесите и тенденциите в икономиката на община Елена

1. Оценка на географското положение и природните ресурси като фактор за икономическо развитие

1.1 Географско положение

1.2 Релеф

1.3 Води

1.4 Климат

1.5. Биологично разнообразие

1.6. Защитени територии

2. Анализ на процесите и тенденциите

2.1. Национални правителствени приоритети – няколко основни тенденции

2.2. Статистически преглед на тенденциите за икономическото развитие на общината

2.3. Основни показатели за икономическото развитие на общината

2.4. Ресурсна обезпеченост в общината

III. Стратегическа цел

IV. Дейности по реализацията на стратегическите цели

V. Финансова осигуреност на икономическия потенциал в община Елена

VI. Очаквани резултати

VII. Мониторинг на дейностите по изпълнение на стратегическата програма

I. Въведение

Стратегическата програма за икономическо развитие на община Елена е основен инструмент за формиране на цялостна дългосрочно ориентирана политика за регионално развитие, съобразена с националните, регионалните и общински приоритети. Като част от Европейския съюз, една от основните цели пред България е постигането на по-висок растеж и повече работни места. Именно регионалното развитие е в състояние да спомогне за по-бързото и устойчиво достигане на тази цел. Показателен в това отношение е темпът на нарастване на броя на регионалните проекти с общонационално и транснационално значение. Годишно България усвоява повече от 4 млн. Евро, като усвоените средства за общинско развитие за първото шестмесечие на 2006 г формират около 36 % от Държавния бюджет. Равномерното разпределение на ползите от по-високия икономически растеж е необходимо с цел намаляването на диспропорцията в доходните равнища между отделните региони, предотвратяване на обезлюдяването в по-изостаналите райони и осигуряване на добро качество на живот са основни приоритети в процеса.

Приоритетите в тази област са разгледани в Националната стратегическа референтна рамка, в Националния план за развитие и в ОП „Регионално развитие”. Така например общият ресурс на Оперативна програма "Регионално развитие" е около 1,4 млрд. евро за периода 2007 - 2013 г. и основни бенефициенти по тази програма ще бъдат българските общини. Посредством създаването на настоящата стратегическа програма се цели създаването на един по-новаторски подход към общинското развитие и актуална оценка на реалните нужди и потребности. Подсигурената основна инфраструктура, интегриран подход към развитието на икономиката, подобреното сътрудничество и налагането на определени приоритетни пазари ще доведе до значителни ползи за предприятия и потребители, ангажирани в общината и ще подпомогне нейното бързо икономическо развитие.

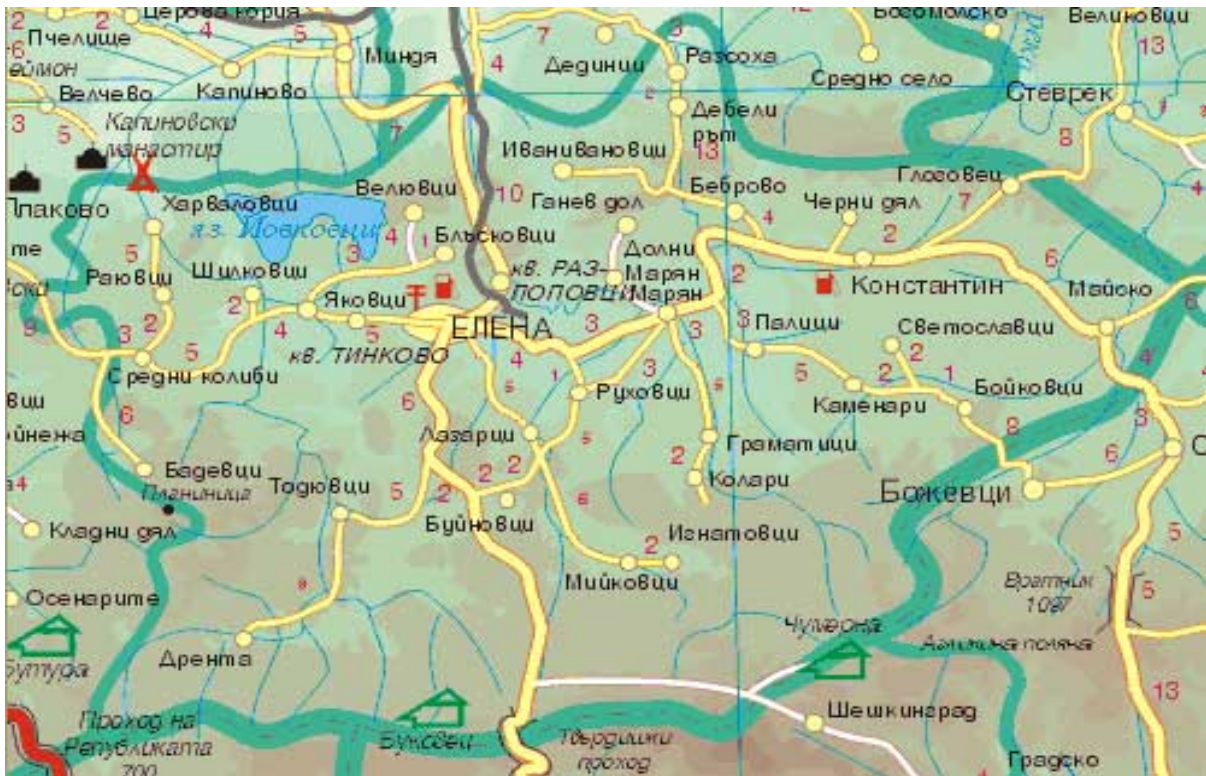
II. Оценка на състоянието, процесите и тенденциите в икономиката на община Елена

1. Оценка на географското положение и природните ресурси като фактор за икономическо развитие

1.1. Географско положение

Община Елена е разположена в Северния централен район на Република България и заема най-южните части на Великотърновска област, високите части на Предбалкана и Балкана. Територията на общината е 671,388 дка и е с надморска височина от 100 до 1500 м. Релефът е разнообразен - от хълмисто-равнинен в северните части до ясно изразен планински в южните.

Община Елена е създадена през 1977 г. Член е на НСОРБ, РСО "Централна Стара планина" и РСО "Янтра". Общината е разположена в Северния централен район и по-конкретно в югоизточната част на Великотърновска област.

Община Елена граничи с шест общини от пет области: на север и северозапад съответно с община Златарица и община В. Търново от Великотърновска област; на североизток - с община Антоново от област Търговище; източната граница е с община Сливен от Сливенска област; на юг, по билото на Стара планина, граничи с общините Твърдица от Сливенска област и Гурково от Старозагорска област.

1.2. Релеф

Територията на общината е 671,39 квадратни километра и е с надморска височина от 100 до 1536 м. Релефът е разнообразен - от хълмисто-равнинен в северните части до ясно изразен планински в южните, характеризира се със стръмни склонове и дълбоко врязани речни долини. Преобладаващите терени са с надморска височина 300- 600 м и наклони 20- 30°, което утежнява условията на ползване.

Китният старопланински град Елена, административен център на общината, се намира в полите на гористия Еленски балкан. Той е разположен в красивата долина на Еленската река. На север се простират Еленските височини, на юг - Балканът. Северно от града е Чуканското бърдо, където нависоко сред борови насаждения се белее сградата на бившето климатично училище. Зад бърдото се издигат редица височини, изградени от варовици, мергели и пясъчници.

1.3 Води

Община Елена е богата на водни ресурси. Изворите, разположени в планинската част, дават началото на по-големите реки: Веселина, Костелска, Еленска, Мийковска и Бебровска, които са притоци на река Златаришка. Водните течения имат посока юг-север. Речните русла са с големи наклони, вдълбани от ерозионни процеси. Реките са с дъждовно-снежно подхранване. Дебитът им е непостоянен, като пълноводието е през пролетния сезон. Освен тези реки, територията на общината е прорязана от множество малки и големи долове с непостоянни водни течения.

Преди двадесетина години на река Веселина е изграден язовир "Йовковци", разположен почти изцяло на територията на общината, от който се водоснабдяват повече от 25 населени места- градовете Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Стражица, Златарица, Елена, Дряново и други. Язовирът предлага добри условия за спортен риболов.

Освен този язовир, има изградени още осем микроязовира, ползвани предимно за напояване и развъждане на риба за любителски риболов.

Повърхностните и подземни води са изцяло зависими от климатичните фактори и изменението в състоянието и режима им следват изцяло тяхната промяна.

1.4 Климат

Климатът в община Елена е умерено-континентален с характерни за планинските райони климатични явления. В котловината преобладават летните валежи, които помагат да се запази свежестта и зеленината на растителността в околностите на града до късна есен. Снежната покривка се появява обикновено в началото на декември и се губи около средата на март.

1.5. Биологично разнообразие

1.5.1. Растителност

Еленска община е богата на горска растителност. Най-разпространени от широколистните дървесни видове са: дъб, габър, явор, липа, бук и др. Като техни спътници се срещат бряст, клен, ясен, череша, круша, киселица и др.; от храстите най-често се срещат: глог, шипка, леска, дрян и др.

1.5.2 Животински свят

Дивечовото разнообразие е голямо. От едрият дивеч са разпространени сърната и благородният елен, а напоследък и дивата свиня, мечки, вълци, чакали, лисици, язовци, белки, златки и др.

Представители на дребния дивеч са зайци, яребици, пъдпъдъци и др. Във високите планински части на общината се срещат ястреби, соколи и множество дребни птички. На територията на община Елена са разположени два резервата - "Бяла крава", разположен върху землището на с. Костел и резерват "Хайдушки чукар" в землището на с. Буйновци.

В реките се срещат мряна и кефал. В пенливите и студени планински ручей се въди балканска и дъгова пъстърва. Изкуствено се развъжда речната пъстърва. В язовир "Йовковци" се развъжда шаран, каракуда, платика, толстолоб, сом, бяла риба и др.

1.6. Защитени територии

На територията на община Елена има два резервата- "Бяла крава" и "Хайдушки чукар". Те са обявени с цел съхраняване девствения характер на вековните букови гори. Резерватите са бисери от зелената огърлица на Еленския Балкан. С изключение на величествените скални образувания, върху 99% от площта им се е разляло зелено море от вековни букаци. Защитени територии са част от буферните зони на резерватите "Савчов чаир" и "Сини бряг". Защитени природни забележителности са местностите "Слона" и "Водопада".

2. Анализ на процесите и тенденциите

2.1. Национални правителствени приоритети – няколко основни тенденции:

- ✓ Туризмът е определен като приоритетен сектор (един от петте водещи отрасли) както на национално ниво от страна на правителството така и на местно ниво. Малките и средни предприятия се определят като основните звена, върху които трябва да стъпи изграждането и развитието на туристическия сектор. В този смисъл тяхното стимулиране чрез подпомагане иновациите и партньорствата с редица национални институции и чуждестранни донори е от изключително значение за развитие на съществуващия потенциал и се поддържа от страна на общинските власти.
- ✓ Селското стопанство е от особено значение за общината и неговото развитие е залегнало като един от начините за повишаване икономическото благосъстояние на общината. В този смисъл развитието на селскостопанска инфра- и суперструктура е приоритетно за постигане на тази цел. Внимание следва да се обърне и на възможността за развитие на биологичното земеделие и животновъдство. Този сектор не е достатъчно развит до момента и за в бъдеще има възможност за неговото по-широко прилагане с цел налагането на този вид продукция както на местния, така и на международния пазар.
- ✓ Инфраструктурата в региона също се нуждае от допълнително подобрене чрез изплзване възможностите за трансгранично и транснационално сътрудничество. Като пълноправен член на Европейски съюз за България са предвидени значителни финансови ресурси именно за инфраструктура и тази възможност не бива да бъде пропускана, особено в контекста на европейското сътрудничество и синергийния подход на Балканите. Евентуалните ползи както за предприятията, така и за всички живущи, в нея са безспорни.

2.2. Статистически преглед на тенденциите за икономическото развитие на общината

В икономическо отношение трудностите, пред които е изправена общината, са характерни за повечето населени места от ранга на град Елена. Икономическата ситуация в община Елена се характеризира с трудности в реструктурирането. В близкото минало в града бяха изградени сравнително големи промишлени предприятия: Завод за строително стъкло, Завод за ремаркета, Завод за училищна мебел и пособия "Кирил и Методий", Завод за телевизионни възли и детайли, фабрика "Текстил" и други, а в някои от селата - цехове на тези предприятия и трудово-производителни кооперации.

След преминаването от държавно регулирана към пазарна икономика и приватизация на тези предприятия, в момента те почти не работят или работят с минимално натоварване. Наблюдава се трайно намаление на промишленото производство, липсата на свежи пари при производителите, неплатежоспособност на клиентите. Като цяло

фирмите и предприятията работят с морално остаряла и амортизирана техника. Все пак през последните три-четири години се създадоха някои нови малки, предимно частни предприятия, които в момента работят успешно в сферата на хранително-вкусовата, дърводобивната, дървопреработващата и шивашката промишленост, а също и в сферата на услугите.

2.2.1. Тенденции в развитието на аграрния сектор в община Елена

Голяма част от селското население развива животновъдство главно в лични стопанства при сравнително примитивни условия. В годините преди тоталните промени в аграрния сектор, в общината обработваемите площи, засети със зърнени култури са били 30 000 дка, от които есенници около 5 000 дка; отглеждани са 24 000 овце и 2 000 глави едър рогат добитък. В момента на територията на община Елена се отглеждат около 2 100 говеда, 8 500 овце, 3 000 кози, 2 000 свине, 21 000 птици. Тези показатели са доста под нивата, достигани през минали години и пред възможностите на общинската икономика.

Селскостопанският фонд на община Елена е 287 537 декара, от които 192 307 декара са обработваема земя; трайните насаждения заемат 2 768 декара; свободните общински земи са 4 944 дка. За съжаление част от поземления фонд не се обработва, занемарени са старите култури, за които тук природно-климатичните условия са благоприятни.

Поставено е началото на екологично пчеларство и еленският пчелен мед е търсен в цялата страна. На територията на общината се отглеждат над 1 500 пчелни семейства, което обаче съвсем не е достатъчно. Има възможности за развитието на този вид бизнес в много по-големи мащаби, като се увеличи многократно производството на пчелен мед, а така също като се разшири номенклатурата на пчелните продукти, които могат да претърпяват първичната преработка именно на територията на общината, като се изгради цех за разфасовка на пчелен мед и други пчелни продукти.

Наличните площи, подходящите агроклиматични условия, екологично чистият район, традициите от миналото и наличният ресурс от работна ръка предполагат добри условия за възстановяване и разширяване на площите, засети с трайни насаждения – сливи, вишни, малина, касис, арония, ягоди.

Годишно се засяват около 2 200 дка пшеница и 500 дка ечемик, което представлява едва около 10 % от максималния капацитет.

От съществувалите доскоро трайни насаждения днес са останали само около 2500 дка сливови насаждения, 150 дка ябълкови и около 90 дка лозя – голяма част от тях неподдържани и нуждаещи се от обновяване.

Изнасят се главно култивирани и диворастящи билки и гъби. През последните години се наблюдава засилен интерес към засяването на площи за култивирано отглеждане на билки (маточина, лавандула, мента и др.) и горски плодове. Почвите в общината са подходящи за такива култури и развитието на този вид бизнес трябва да бъде поощрявано чрез подходящи форми.

Изводи:

1. На базата на гореизложените данни може да се заключи, че в общината трябва да бъдат увеличени главно площите от традиционно отглежданите култури, като производителите се стимулират да се пренасочват към въвеждането в своята дейност на нетрадиционни за региона култури – билки, плодове и др. Полезно би било да се създаде разсадник, в който на място в района да се отглежда посадъчен материал за създаването на нови площи с трайни насаждения от сливи, ябълки, вишни, череши, малини, касис, арония, къпини, ягоди и др. По

такъв начин ще се подобри сортовата структура и ще осигури производство на сертифициран посадъчен материал.

2. Необходима е нова териториална организация на инфраструктурата в земеделието. Досега съществуващата производствена структура следва да бъде усъвършенствана и развита в посока към изграждане на агро- и зоо- станции, нова система от субекти, които да търгуват със земеделската продукция. По този начин ще се създават предпоставки за развитие на модерно земеделие;
3. Необходимо е да се създадат оптимални условия за пълно усвояване на потенциала на земеделските земи чрез:
 - ✓ ·Разработване на ограничители за максимално опазване на земеделските земи по предназначение;
 - ✓ ·Преценка на застроителните планове на селата с оглед удовлетворяване на земеделските стопани;
 - ✓ ·Подобряване на инфраструктурата и обществения транспорт с цел подобряване достъпа до земеделските райони;
4. Поставяне на животновъдството в центъра на вниманието на ръководството на общината, като приоритет в аграрния сектор – овцевъдство, говедовъдство и отчасти – свиневъдство и птицевъдство;
5. Да се стимулира населението от общината за развитие на пчеларството, зайцевъдството, бубарството, рибовъдството и коневъдството.

2.2.2. Горско стопанство в община Елена

На територията на община Елена има две държавни лесничейства: ДЛ "Елена" и ДЛ "Буйновци", които се намират съответно в град Елена и в село Буйновци. Най-високата точка на гората е под връх Чумерна - около 1500 м.н.в., а най- ниската - при излизането на река Еленска от общината - 100 м. Тези големи различия в надморската височина обуславят разнообразния релеф на територията на общината. Най-южната част е с ясно изразен планински характер, теренът е стръмен и много стръмен, силно пресечен от дълбоко врязани долове и потоци. В северната част той е типично хълмисто-предпланински, като на места наклоните са минимални, характерни за равнинните терени.

Условията за развитие на горскостопанска дейност в община Елена са особено благоприятни: наличие на значителни горски запаси, традиции в ползването на горско-дървесния фонд и дивеча, подходящи терени за възпроизводство на горското богатство и т.н. На територията на общината функциониращите две горски стопанства на територията на община Елена стопанисват горското богатство по северните склонове на Елено-Твърдишката част на Стара планина.

Добива се предимно широколистна дървесина – най-вече бук и в по-малки количества дъб, габър и др. Изкуствено създадените иглолистни насаждения са източник на иглолистна дървесина, но все още нейният относителен дял е нисък. Запасите от дървесина в общината са силно намалени и трябва много внимателно да се ползват. Превес би следвало да се дава на отгледните сечи, на залесяването, на подмяната на издънковите гори, на охраната на горското богатство и дивеча.

Територията на община Елена попада в границите на долния равнинно-хълмист и предпланински пояс на дъбовите гори и средния пояс на буковите и иглолистните гори. Разпределението на територията по видове гори е както следва: иглолистни- 15%, широколистни високостъблени - 22%, за реконструкция - 28%; издънкови за превръщане в семенни- 30%; нискостъблени- 5%.

В общината са разпространени следните естествено растящи дървесни видове: бук, габър, благун, зимен дъб, цер, келяв габър, липа и др. Като спътници в насажденията участват и череша, бряст, явор, шестил, ясен, брекиня, трепетлика и др. В резултат на залесителната дейност на държавните лесничества са създадени и се развиват успешно култури от иглолистни дървесни видове, като бял бор, чер бор, смърч, ела и др. По изкуствен път на територията на общината са внесени и се развиват добре нетипични за района видове, като веймутов бор, дугласка и червен дъб, които допринасят за видовото разнообразие в района.

Ежегодно се провеждат залесителни мероприятия. Видовете, които се използват за залесяване, са предимно широколистни - местни видове дъб (зимен дъб, благун, цер), смесени с различните видове липи, бук, акация и др. От иглолистните видове се използва предимно черния бор, а там където месторастенията са подходящи - бял бор и дугласка.

Съгласно ловно-стопанското райониране на България, южната част на община Елена попада в района на Средна Стара планина от Старопланинската област, а северната част - в средния район на Предбалкана. Разнообразието в орографията на терена, съчетано с варирането на климата и голямата лесистост са предпоставка за благоприятните екологични условия, които обуславят видовото богатство на дивеча в района. Местообитанията в Стара планина са типично едродивечови. Богатата хранителна и защитна база дава възможност за целогодишно наличие на богат и разнообразен дивеч. Най-често тук се срещат дивата свиня, сърната и благородният елен, чиито запаси за съжаление през последните години сериозно намаляват, за което "способства" както браконьерството, така също намалените грижи от страна на ловните дружинки и оторизираните органи, увеличеният брой на хищниците, навлизането в ловните полета на нови "собственици" и т.н.

Местообитанията в по-ниските части на Предбалкана са предимно дребно-дивечови, на места с благоприятни условия за развъждане и на едър дивеч. Най-често в този район се срещат заек, фазан, яребица, гургулица, но значителната лесистост и верижното свързване на горските комплекси предоставят благоприятни условия за развъждане и на дивата свиня и сърната. По време на зимния прелет по главните речни течения се срещат диви патици, а понякога и диви гъски.

Изводи:

- Дървесният запас в горите от Община Елена нараства слабо, но за сметка на това се концентрира в по-младите насаждения. Напоследък са забранени голите сечи в страната, включително и в Еленския район. Преобладават отгледните сечи, а от главните сечи – краткосрочната постепенна сеч. Във връзка със спирането на голите сечи намаляха и площите, които се залесяват ежегодно. Разчита се все повече на естественото възобновяване на насажденията. От добитата дървесина все по-голям дял има технологичната и дървата за огрев, намалява дела на едрата строителна дървесина – трупите за фурнир, шпертплат и за бичене. През последното десетилетие, във връзка с развитието на частния бизнес, се увеличи значително броят на дървопреработвателните цехове, използващи предимно едра строителна дървесина.
- През последните две години се активизира събирането на билки и гъби, които представляват интерес както за вътрешни, така и за външни потребители. Този вид бизнес има добро бъдеще, като се има пред вид голямото количество от билки и гъби през пролетния, летния и есенния сезон. Подходящите природни условия (климат и релеф) гарантират достатъчно суровина, която може да бъде преработвана и в цехове на територията на общината.
- Ловното и рибното стопанство със своите бази и дългогодишни традиции на територията на общината могат да окажат силно влияние върху развитието на

туризма. За целта е необходимо да се разработи цялостна стратегия за опазване и увеличаване на дивечовите запаси на територията на общината.

- Проблем е недостигът на едра строителна дървесина за фирмите от дървообработващата промишленост, което от една страна пречатства тяхната работа, а от друга – застрашава все по-намаляващите запаси.
- Нараства делът на добитата технологична дървесина – потенциал за развитие на целулозната промишленост, но с това се забява възстановяването на горските ресурси.
- Наличие на големи находища на билки и гъби – потенциал за развитие на билкарството и гъбарството като алтернативен поминък в планинските и полупланинските райони на общината, който следва да се стимулира, но така също да бъде регламентиран и контролиран.

2.2.3 Промишленост

По отношение на промишленото развитие, трудностите които съпътстват общината, са характерни за повечето български общини. Изградените по-големи промишлени предприятия (Завода за стъкло, Завода за ремаркета, Завода за училищна мебел и пособия, Текстилната фабрика, Цех за възли и детайли към Комбината за радиотехническа апаратура – Велико Търново и други) днес почти не функционират или някои работят с минимално натоварване. В резултат от проведените приватизационни мероприятия повечето от тези предприятия смениха собствениците си, но се оказаха неподготвени за работа в условията на пазарната конкуренция. През последните години се създадоха някои нови малки частни предприятия, които в момента работят успешно в сферата на хранително-вкусовата, дърводобивната, дървопреработващата и шивашката промишленост, а също и в сферата на услугите. Например това са смесените дружества “Ремби” АД (българо-италианско дружество в сферата на машиностроенето) и “Би Си Си Хандел” ООД. Възобновена беше и дейността на бившия завод за стъкло (“Интериор Глас” АД), където сега работят 153 души, които произвеждат амбалажно стъкло, с капацитет 120 000 бутилки дневно. На територията на общината е налице оживление и в други стопански субекти, което е добър сигнал за съживяване на промишления сектор в общината. Основната част от дейността на промишления сектор се осъществява от малките и средни предприятия, работещи в областта на леката и хранително-вкусовата промишленост. Именно те се оказват работоспособни и затова бъдещите насоки за икономическото развитие на община Елена са свързани с изграждането на малки и средни предприятия, които не изискват крупни инвестиции и са по-мобилни, като например предприятие за преработка на плодове и билки (сушене, замразяване, производство на сокове, плодови консерви, пакетиране и др.), месопреработвателни цехове и др.

През последните петнадесет години в България настъпиха промени, както в политическата, така и в икономическата сфера, в т.ч. и в сферата на промишлеността. Драматичното изменение в икономическата база и отрицателните тенденции в демографското развитие са решаващи за промишленото развитие. България загуби своите търговски партньори и ограничените предимства на предишната затворена икономическа система. Оцелялата промишленост се намира под огромен натиск да посрещне изискванията на западната конкуренция. В контекста на тези проблеми в национален мащаб идват и проблемите на Община Елена в реструктурирането на промишления сектор. От тази гледна точка могат да се направят следните изводи:

- Налице е известно съживяване в областта на индустриалното развитие на общинската икономика;

- Алтернатива на сегашната икономика е създаването с помощта на местните и държавни власти на мини-промишлена зона за ангажиране на свободната работна ръка и на подходящите природни дадености;
- Търсене на възможност за съживяване на текстила и килимарството чрез създаване в Елена на борса за изкупуване на вълна, с което ще се ограничат възможностите за спекулиране с цените на тази важна за развитието суровина. Това ще даде импулс за развитието и на овцевъдството, за което има подходящи природни и климатични условия.
- Стимулиране създаването на нови малки и средни промишлени предприятия като единствен надежден генератор на нови работни места.
- Промишлеността да се насочи най-вече към оползотворяване на местните ресурси, като се обвързва непременно с останалите сектори и преди всичко с туризма и селското стопанство.

2.2.4. Туризмът

Туризмът се очертава като водещ приоритетен сектор на националната икономика със значителни възможности за интензивно развитие. През последните години се отчита ясна тенденция към ускорено развитие на сектора и нарастване на неговия дял в Брутния вътрешен продукт на страната. Налице са повишени инвестиции в инфраструктурата и подобрения в правната и институционална рамка. Значително се увеличава броят на МСП в сектора.

Наченки на организирано туристическо и спортно движение в Еленския край се забелязват още в първите години след Освобождението. Не е случаен фактът, че на първия призив, отправен от Алеко Константинов за изкачване на Черни връх на 22.08.1895 година, от тристата ентузиаста, учредители на Български туристически клуб, седем са били еленчани. Затова съвсем естествено на 14 юни 1901 година се създава Туристическо дружество "Чумерна", първото в търновския регион и шестото в страната. Правителството е обявило туризма като приоритетен сектор (един от петте водещи отрасли), което е видно и от предприетите вече действия в тази насока - изготвянето на глобална национална стратегия с добра маркетингова политика. Тя ще наблегне върху изграждането на национална система за информация и резервации. Спецификата на дейността в туристическия сектор като цяло определя малките и средни предприятия като основни звена, върху които тази система може да стъпи. Поради това тяхното стимулиране, както и насърчаването на иновационни практики и създаването на устойчиви модели на партньорства са сред приоритетите на редица национални институции и чуждестранни донори. Потенциалът, предлаган от малките средни предприятия е отчетен и на местно ниво от страна на община Елена.

Общината залага основно на културно-познавателния туризъм, а през последните няколко години на селския и алтернативен туризъм. Маркетинговата стратегия на община Елена обаче трябва да бъде значително подобрена както на домашния, така и на международния пазар, за да отговори адекватно на промените, извършени вече в инфраструктурата, и по-конкретно от страна на частната инициатива.

Отделен факт е разликата в цените за българи и чужденци при едно и също качество и количество на предлаганите услуги, която продължава да шокира чуждестранния турист и ни най-малко не стимулира неговото повторно идване в региона. Традиционен център на екотуризма в района е град Елена, като дейността на местните институции и предприятия е ориентирана основно в тази насока. По този начин са открити и допълнителни източници за финансиране. Така в ход в момента са два проекта - "Модернизиране на формите на екотуризъм по маршрута Елена - Мийковци - връх Чумерна" и "Парк Калето - зеленият облик на Елена".

На територията на община Елена има общо 420 архитектурно-строителни паметници на културата. За гр. Елена те са 263. С национално значение са: Часовниковата кула, Църквата “Св. Никола” /със стенописите/, Църквата “Успение Богородично”, къщата - музей “Иларион Макариополски”, сградата на класното училище, известна като „Еленската Даскалоливница”, Поп Николовата къща и Петте Разсуканови къщи.

Запазените сгради са групирани в няколко ансамбъла, в които единството се дължи както на еднаквостта във фасадните решения, така и на пълното подчиняване застройката на отделните сгради на общия замисъл на улицата.

Първият ансамбъл от сгради е уреден в музейен комплекс “Даскалоливница”, носещ името си от първото Еленско класно училище, т.нар. ”Даскалоливница” с основател българският книжовник Иван Момчилев. В него са получили образованието си възрожденски деятели като П.Р.Славейков, Д.Чинтулов и др.

В музейния комплекс са разположени шест сгради и две църкви, а именно : “Даскалоливницата”, “Поп Николовата къща”, “Дом на културните дейци”, “Камбуров хан”, “Златевата къща”, “Гуневата къща” и църквите “Св. Никола” и “Успение Богородично”, всичките паметници на културата.

Поп Николовата къща е една от най-характерните сгради в Еленския край. Строена е през първата половина на XIX в. /около 1830г./.

Камбуровият хан е преместен при изграждането на музейния комплекс от близкото село Йовковци и носи името на своя собственик Стоян Камбура.

Църквата “Свети Никола” е най-старата в града. Тя е паметник на културата с национално значение. Построена е в началото на XVI в., но през 1800 г. при нашествие на кърджалиите е опожарена. Възстановяването и обновяването ѝ се осъществява през 1804 г. когато се вкопават основите на църквата под земята. Това води до една невероятна акустика, използваща се днес от редица църковни хорове. Забележителни са и стенописите, които са били реставрирани продължителен период от време до 1986 г.

Църквата “Успение Богородично” е разположена в непосредствена близост до църквата “Свети Никола”. Тя е втора по големина в северна България.

“Рождество Богородично” е другата църква в града, разположена в централната му част. Като стожер на християнството и националната идентичност тя е още едно доказателство за богатото културно наследство на гр.Елена.

Друг уникален ансамбъл са “Разсукановите къщи” – пет сгради под един покрив, образуващи цялостен градоустройствен комплекс, който оформя облика на цялата улица.

Със своята забележителна архитектура, невероятната етнографска експозиция, родната къща на бореца за църковна независимост Иларион Макариополски, привлича множество туристи дошли да се насладят на прелестите на Еленския балкан. Там по-късно през 1856 г. е роден видният български поет и сатирик Стоян Михайловски.

Туристическа база

Община Елена е привлекателно и предпочитано място за отдих и туризъм. Разполага със следните обекти за настаняване, предлагащи хотелски услуги:

- Комплекс ханче "Боаза", град Елена;
- Хотелски комплекс "Елена" хотелът има 18 стаи с по 2 легла, 15 стаи с по 3 легла, 16 стаи с по 4 легла и 1 апартамент. Разполага с фитнес и конферентна зала;
- Семейен хотел "Централ". Хотелът има 10 стаи по 2 легла и два апартамента за 4 човека. Разполага с открит басейн, фитнес, сауна, зала за семинари.

- Почивна станция. Стаите са с по четири и шест легла, всяка със собствен санитарен възел. Станцията разполага със столова и кухня. Предоставя се ски оборудване. Намира се в село Мийковци;
- Хотел "Перун", град Елена;
- Хижа "Чумерна" - Намира се в Централна Стара планина на 35 километра южно от град Елена и на 27 километра северно от град Твърдица. Хижата разполага с 80 легла в стаи по 2,3 и 4, етажни санитарни възли, туристическа столова, ски гардероб със 100 чифта ски. Околностите предлагат възможност за туризъм, ски спорт и спортно ориентиране. Цената на една нощувка е от 5 до 8 лева;
- Хижа "Буковец" - Намира се в Централна Стара планина, в прохода Твърдица-Елена, на 23 километра южно от град Елена и на 17 километра северно от град Твърдица. Хижата разполага с 65 места в стаи с 2,3 до 8 легла и 3 апартамента, туристическа столова, ски гардероб и спортна площадка. Околностите предлагат възможност за туризъм, ски ориентиране, скално катерене и пещерно дело. Цената на една нощувка е от 5 до 8 лева;
- Туристическа спалня "Д-р Христо Момчиллов". Намира се в центъра на град Елена. Разполага с 43 места в стаи с 2,3 до 6 легла, два апартамента и туристическа столова. В близост има басейн и възможност за туризъм, спортно ориентиране, скално катерене по изкуствена стена и посещение на музеи. Цената на една нощувка е от 5 до 10 лева.

Видът на обекта, капацитета и местонахождението са отразени в следващите таблица:

Таблица 1 Обекти за настаняване – капацитет и местонахождение

№ по ред	Вид на обекта	Капацитет легла	Местонахождение
1	Хотел "Елена" **	120	гр. Елена, ул. "Ил, Макариополски" №1
2	Семеен хотел "Централ"***	24	гр. Елена ул. "Ст. Михайловски" №4
3	Частна квартира *	10	гр. Елена, ул. "Хаджи Сергей" № 2
4	Частна квартира *	16	гр. Елена, ул. "В. Левски" № 5 А
5	Частна квартира *	5	гр. Елена, ул. "В. Левски" № 3 1
6	Частна квартира *	8	с. Чакали
7	Частна квартира-Миланови**	7	с. Мийковци
8	Частна квартира *	10	с. Вълчовци
9	Частна квартира *	6	с. Яковци
10	Частна квартира *	6	с. Блъсковци
11	Бунгала **	8	с. Стойчевци
12	Бунгала **	8	с. Шилковци
13	Почивна станция **	99	с. Мийковци
14	Самостоятелни стаи *	8 легла	с. Мийковци
15	Къща Кандафери **	6 легла	с. Мийковци

16	Самостоятелни стаи **	11	ул. Майтанци
17	Къща "Дядовата Къща" **	6	с. Руховци
26	Къща за почивка "Морава" *	16	с. Палици
27	Вила "Язовир Палици" *	16	с. Палици
28	Страноприемница "ханчето Боаза"	39	на 7 км. северно от гр. Елена
29	Почивна станция "Химснаб 7004"	15	с. Бръчковци

Таблица 2: Обекти за хранене, местонахождение и капацитет

Вид на обекта	Местонахождение	Капацитет	
		на закрито	на открито
Ресторант "Елена" **	гр. Елена, ул. "Ил. Макариополски" № 1	100	20
Бирария "Елена" **	гр. Елена, ул. "Ил. Макариополски" № 1	30	24
Механа "Национал" **	гр. Елена, ул. "Ил. Макариополски" № 32	50	60
Механа "Кюшето" **	гр. Елена, ул. "Й. Йосиф Брадати" № 11	30	5
Механа "Трухчев" **	гр. Елена, ул. "Ив. Кирилов" № 4	20	-
Снек - бар "Духлевци" **	с. Мийковци	20	20

На 25 обекта за настаняване с над 200 легла предстои категоризация. На територията на ДЛ - Елена и ДЛ - Буйновци се предлага ловен туризъм.

Стратегия за развитие на туризма

За развитието на туризма в региона се разчита на неговото богатото природно и културно-историческо наследство. В общината все още не са налице условия за развитие на масов туризъм, което е и причина усилията да бъдат насочени към развитието на разнообразни форми на алтернативен туризъм. Като една от най-съвременните форми на общуване с Природата, екотуризмът способства за изграждане на устойчиво равновесие между екологосъобразното природоползване и опазването на природните дадености. Като поставя акцент върху тази форма на природоползване, общинската администрация счита, че ще даде своя принос за съхраняването на прекрасната българска природа за идните поколения.

За да се развива в бъдеще като приоритетен отрасъл е необходимо:

1. Наличието на донори (особено международни) и подходящи програми за финансиране.

2. Съществуване и предаване на know-how в дадената сфера от вече установени подобни практики в други региони.

3. Следване на европейските модели и прилагане на европейските стандарти.

4. Работа в партньорства - позволява по-широк кръг дейности да бъдат покрити и по-голямо количество интелектуален потенциал да бъде включен.

5. Наличието на кадри и специалисти.

6. Отвореност към иновации - В периода на присъединяване към Европа иновации е ключова дума. Отвореността на Община Елена към иновации ще донесе част от необходимите ресурси за развитие на отрасъла.

7. Постигане на високо качество на услугите и конкурентоспособност на продукта.

Непосредствената близост на района до Стара планина, планинският въздух, природните дадености правят общината привлекателно място за туризъм. Въпреки уникалните дадености развитието на туризма не е на ниво, нито в количествено, нито в качествено отношение. Независимо от потенциалните възможности туристическата дейност на територията няма значителен принос в икономическото и социално развитие на общината. Основните проблеми са труден транспортен достъп през зимния период до значимите туристически обекти; не са разработени и рекламирани възможностите на летния туристически сезон; инфраструктурни проблеми. Четирите общини - Горна Оряховица, Лясковец и Златарица и Елена, предвиждат разработване на проект за алтернативен туризъм и атракция "Ретровлак" с реализирането на който ще се запази железопътната линия и динамизира икономическото развитие на района. При определянето на стратегическите цели и насоки за развитието на община Елена приоритетно място заема екотуризмът.

На територията на екорегiona съществуват множество маршрути и екопътеки, като постоянно се създават и нови. Има множество добри примери за създаването и поддържането на туристическа маркировка. Разработени са и се използват маршрути за пешеходен туризъм, велосипеден туризъм, конни маршрути, които често се съчетават. Има обучени водачи.

За да се постигне устойчиво икономическо развитие, което ще доведе до увеличаване на заетостта, е необходимо да се повиши квалификацията на заетите в отрасъла и качеството на туристическите услуги, да се разнообразят предлаганите туристически продукти. Да се постигне икономическо развитие на културното историческото наследство за целите на туризма.

Запазен знак на общината са възрожденските архитектурни ансамбли в Елена, Архитектурно–историческите резервати от възрожденски къщи, манастирите и църквите в района на Елена и другите населени места от общината, несъмнено придават привлекателност и нареждат района сред центрoвете на българското просвещение и култура от епохата на Възраждането. Несъмнено тук е Балканската Света гора . Архитектурните ансамбли със своите възрожденски паметници на културата, много от които с национално значение придават допълнителна уникалност и очарование на екорегiona.

По-важни проекти, имащи отношение към развитието на туризма и подобряване на туристическия потенциал на общината:

✓ **Проект "Развитие на партньорството между граждани и местна власт в община Елена"** - Община Елена бе избрана за реализацията на пилотен проект, спонсориран от Ирландското правителство и оценяван от експерти от Съвета на Европа. Основна консултираща партньорска организация по проекта е Фондация за реформа в местното самоуправление. Реализиран е през 2001-2003. Целта на проекта е стимулиране на гражданските инициативи и засилване на гражданското участие в процеса на местно самоуправление. Тази година е договорено удължаване на проекта до края на 2004 година с финансиране от кралство Норвегия.

✓ **Проект "Усъвършенстване и модернизиране формите на екотуризм в община Елена по маршрут гр. Елена - с.Мийковци - вр. Чумерна"** - Министерство на околната среда и водите, Национален фонд за опазване на околната среда, реализиран през 2000 година. Има за цел да подобри туристическата инфраструктура и да създаде условия за развитие на туризм през зимния период. По проекта са извършени следните дейности: почистване и маркиране на над 45 километра пешеходни маршрути; изграждане и маркиране на пътека за колокрос и ски-бягане; в близост до село Мийковци, по продължение на река Боровищица, бяха изградени места за пикник и къмпингуване, оборудвани с маси, пейки, огнища и кошчета; бяха почиствени и изградени нови чешми и кладенчета за вода по маршрутите; в село Мийковци бе изградена ски-писта и монтиран ски-влек;

✓ **Проект "Усъвършенстване формите на устойчив планински туризм в околностите на с. Дрента"** - Проектът е финансиран от МОСВ и Националния фонд за опазване на околната среда и е реализиран през 2001 година. Има за цел да подобри формите на екотуризм и изграждане на туристическа инфраструктура в околностите на село Дрента. По проекта са извършени следните дейности: почистване и маркиране на

пешеходни маршрути и маршрути за конна езда; изграждане на навеси, маси, пейки, огнища и кошчета по маршрутите; изграждане на санитарни възли.

✓ **Проект "Красива България"** - Проект "Красива България" е инструмент на Програмата за развитие на ПРООН и Министерството на труда и социалната политика за борба с безработицата и подобряване на градската среда. Стратегията е създаването на временни работни места в строителството при обновяване на туристически обекти и забележителности, като по този начин се увеличи привлекателността на традиционните и алтернативни туристически услуги, насърчи туристическата дейност и създадат условия за устойчива заетост и по-добър живот.

Бюджетът на проекта на община Елена за 2004 г. е 278 000 лв., като 50% са предоставени от община Елена, а останалата част от Проект "Красива България". Строителството се изпълнява от фирми, избрани чрез конкурси по регламент на проект "Красива България" и комисия от представители на националния офис на проекта (НОП)- гр. София, регионален офис за подкрепа на управлението (РОПУ)- гр. В. Търново, представители на община Елена.

Обектите през тази година: благоустрояване и функционално обогатяване на територията, изграждане на подходяща жизнена среда, създаване на равен достъп за граждани с увреждания; Автогара- град Елена- ремонт фасади и покрив; сграда Районен съд-ремонт фасади и покрив; църква "Рождество на Пресвета Богородица"- ремонт църква, камбанария; общинска сграда- площад "Ил. Макариополски"- ремонт фасади и покрив; училище- село Майско- ремонт фасади и покрив; ремонт детски площадки; сграда кметски наместник- село Мийковци- ремонт фасади и покрив.

✓ **Проект "Подобряване на градската среда - "Парк Калето"**. Инициатива местно самоуправление, организация управлявана от Рисърч Трайенгъл Инститют;

✓ **Проведен демонстрационен референдум "Да се преустроили общинска сграда на ул. "Ст.михайловски" в гр.Елена в детски отдел на градската библиотека"**. Повишаване възможностите за пряко гражданско участие в управлението чрез оптимизиране на българското законодателство и практика при провеждане на референдуми; (Сдружение "Болкан Асисит" с финансовата подкрепа на Швейцарската агенция .за развитие и сътрудничество).

❖ **Неправителствени организации**

Неправителствени организации в община Елена са следните:

- Младежки център "Творци на бъдещето"
- ГК "Елена в 21 век";

- Сдружение "Арт-2000";
- Сдружение "Защита интересите на гражданите от община Елена".

Туристически обекти

Елена е един от малкото български градове, които са успели да съхранят значителна част от своето културно и архитектурно наследство, изразено както в големия брой сгради - паметници на културата от различни архитектурни периоди от историята на България, така и в архитектурата на улиците, с тяхното застрояване и настилка.

Запазените сгради са групирани в няколко ансамбъла, в които единството се дължи както на еднаквостта във фасадните решения, така и на пълното подчиняване застрояването на отделните сгради на общия замисъл на улицата.

Първият ансамбъл от сгради е уреден в музейен комплекс "Даскалоливница", носещ името си от първото Еленско класно училище. В него са получили образованието си възрожденски деятели като П.Р. Славейков, Д. Чинтулов и др.

В музейния комплекс са разположени шест сгради и две църкви, а именно : "Даскалоливницата", "Поп Никеловата къща", "Дом на културните дейци", "Камбуров хан", "Златевата къща", "Гуневата къща" и църквите "Св. Никола" и "Успение Богородично", всичките паметници на културата.

Поп Никеловата къща е една от най-характерните сгради в Еленския край. Строена е през първата половина на XIX в. /около 1830г./.

Камбуровият хан е преместен при изграждането на музейния комплекс от близкото село Йовковци и носи името на своя собственик Стоян Камбура.

Църквата "Свети Никола" е най-старата в града. Тя е паметник на културата с национално значение. Построена е в началото на XVI в., но през 1800 г. при нашествие на кърджалиите е опожарена. Възстановяването и обновяването ѝ се осъществява през 1804 г. когато се вкопават основите на църквата под земята. Това води до една невероятна акустика, използваща се днес от редица църковни хорове. Забележителни са и стенописите, които са били реставрирани продължителен период от време до 1986 г.

Църквата "Успение Богородично" е разположена в непосредствена близост до църквата "Свети Никола". Тя е втора по големина в северна България.

"Рождество Богородично" е другата църква в града, разположена в централната му част. Като стожер на християнството и националната идентичност тя е още едно доказателство за богатото културно наследство на гр.Елена.

Друг уникален ансамбъл са "Разсукановите къщи" - пет сгради под един покрив, образуващи цялостен градоустройствен комплекс, който оформя облика на цялата улица.

Но безспорно най-забележителна е родната къща на бореца за църковна независимост Иларион Макариополски, където по-късно през 1856 г. е роден видният български поет и сатирик Стоян Михайловски. Със своята забележителна архитектура, невероятната етнографска експозиция, къщата-музей привлича множество туристи дошли да се насладят на прелестите на Еленския балкан.

Туристически маршрути

Целта е привличането на повече туристи в района, но трябва да се внимава да не надвишават поемните способности на територията(повече туристи- повече шум,обезпокояване на дивия живот, нарушаване на ландшафта, повече отпадъци).Приоритетно при развитието на маршрутите трябва да се включат

маркировки, указателни табели, информационни табла, , евентуално места за кратък отход или оградени огнища за пикник, обезопасяване на маршрута ако е необходимо.

За всички бъдещи маршрути е задължително осигуряването на туристическа интерпретация. Тя представлява "преводът" на информацията за природното или културно-историческото наследство на език и стил, едновременно разбираем и интересен за посетителите. Интерпретацията трябва да бъде както устна(в разказа на водача), така и писмена- на информационните табла и специализираните рекламни материали за района.

Пешеходни маршрути в община Елена

1.	град Елена-село Търкашени - село Дърлевци-ханче "Боаза" - 4 часа
2.	град Елена-"Марков камък"- "Раев камък" - град Елена - 4:30 часа
3.	град Елена-"Христовски водопад" - град Елена - 3:30 часа
4.	град Елена-село Вълчевци-язовир "Йовковци" - Къпиновски манастир - 5 часа
5.	град Елена-село Багалевци-дървото "Слона" - 3 часа
6.	село Мийковци-връх "Чумерна"-хижа "Чумерна" - село Мийковци - 6 часа
7.	село Мийковци-хижа "Чумерна"-хижа "Буковец" - село Мийковци - 7 часа
8.	село Мийковци-връх "Голяма турла"- "Хайдушки кладенец" –с. Костел - 3:30 часа
9.	село Мийковци-село Атларци - село Мийковци - 2 часа

Анализ на състоянието на туризма в общината

1. Силни страни:

- ◆ Наличие на природни ресурси, достатъчни за развитието на туризъм(климат, гори, защитени територии, разнообразни възможности за туристически маршрути и пр.)
- ◆ Богато културно-историческо наследство
- ◆ Относително спокойна среда за живот
- ◆ Наличие на местен съвет по туризъм и туристически информационен център
- ◆ Наличие на квалифицирани специалисти в конкретни тесни области(планински водачи, инструктори)
- ◆ Достатъчна леглова база от най-различен тип
- ◆ Наличие на частно английско училище в града
- ◆ Конкурентни цени на предлаганите услуги в сравнение с европейските страни и други региони в България
- ◆ Наличие на добри примери- вече създадени туристически бази , ползващи се с добро име
- ◆ Интерес към закупуване на имоти в района
- ◆ Отсъстват големи промишлени предприятия- потенциални замърсители на околната среда
- ◆ Наличие на местни кулинарни деликатеси- "запазена марка"-Еленски бут, Еленска сливова ракия, Еленско кисело мляко, Еленски мед
- ◆ Наличие на различни традиции в областта на занаятите, обичаите и др
- ◆ Наличие на водни басейни(реки, микроязовири, язовири) и горски масиви
- ◆ Традиции във фолклора и художествената самодейност, наличие на състави с готовност за разнообразие по жанрове и програми при читалището в Елена и селата от общината.
- ◆ Добро съжителство на различните етноси, религии и култури

2. Слаби страни :

- ♦ Липса на цялостен туристически продукт на територията на общината
- ♦ Недостатъчна туристическа инфраструктура
- ♦ Липса на реклама на туристическите възможности на общината
- ♦ Липса на туристическа информация и интерпретация
- ♦ Липса на комуникации в най- атрактивните за туризъм райони
- ♦ Ниска квалификация на обслужващия персонал
- ♦ Липса на езикова подготовка на обслужващия персонал
- ♦ Липса на обособено място, където да се излагат занаятчийски, кулинарни и други характерни местни продукти
- ♦ Недостатъчна реализация на мерките, предвидени в Закона за туризма(категоризация на всички обекти)
- ♦ Тенденция към намаляване броя на населението и застаряване
- ♦ Замърсяване на коритото на река Еленска
- ♦ Проблеми с поддържането на чистотата на населените места, особено по-отдалечените
- ♦ Липса на достатъчно средства за поддържане на културните паметници
- ♦ Загуба на традиции в сферата на занаятите

3. Възможности:

- ♦ Развитие на екологичен и селски туризъм
- ♦ Развитие на културен туризъм
- ♦ Развитие на планински летен и зимен туризъм
- ♦ Развитие на ловен и риболовен туризъм
- ♦ Подобряване на базата за туристически атракции(стадиони, басейни, кортове, игрища, ски-писти и др.
- ♦ Ремонт на пътищната инфраструктура, проектиране и изграждане на водоснабдяване
- ♦ Изграждане на лифт Мийковци- Чумерна и монтаж на ски-влекове
- ♦ Проектиране и маркиране на пешеходни маршрути с подходящи атракции и оборудване
- ♦ Изграждане на дегустационен център за местни кулинарни деликатеси
- ♦ Организиране на традиционни прояви през годината, посветени на различни местни обичаи, продукти и др.
- ♦ Разработване и прилагане на стандарти за местни туристически услуги
- ♦ Защита на запазени марки за местни туристически продукти
- ♦ Разнообразяване дейността на туристическия информационен център и преместването на същия в подходящо помещение
- ♦ Обучение на специалисти в областта на туризма – умения,чуждо езикова култура
- ♦ Реклама и промоция на местния туристически продукт

4. Заплахи

- ♦ Възможно стихийно и разнопосочно развитие на туризма
- ♦ Продължаващо замърсяване на коритото на река Еленска
- ♦ Развитие на прекалено еднообразно предлагане
- ♦ Възможно разочарование на посетителите от състоянието на инфраструктурата и /или недостатъчно доброто ниво на услугите
- ♦ Очаквания у местното население общината да поема прекомерни и/или несвойствени ангажименти спрямо развитието на туризма.

2.3. Основни показатели за икономическото развитие на общината

Таблица № 3 Основни фирми в град Елена

№	Име на компанията	Брой на персонала
1.	"БИ СИ СИ Хандел" ООД	120
2.	"Ремел" АД	115
3.	МБАЛ "Д-р Д.Моллов"	79
4.	"Елена-автотранспорт" ЕООД	64
5.	"Елена" АД	59
6.	"Елба 99" АД	56
7.	ЕТ "Перун 1-Н.Николов"	49
8.	РПК	48
9.	"Буковец" ЕООД	43
10.	"Балкан" ЕООД	28

Таблица № 4 Структура на градската икономика по сектори

СЕКТОР	Брой фирми
Търговия, туризъм и услуги	79
Селско и горско стопанство	7
Промисленост	6
Хуманно здравеопазване	6
Транспорт	5
Строителство	3

Както е видно от данните в горната таблица, най-голям е броят на фирмите от сектор "Търговия, туризъм и услуги" – 79. Много по-малко на брой са фирмите в останалите сектори: селско и горско стопанство – 7; промишленост – 6; хуманно здравеопазване – 6; транспорт – 5; строителство – 3.

Таблица № 5 Заети работни места според икономическите сектори

СЕКТОРИ	Работни места
Преработваща индустрия	595
Образование	193
Здравеопазване	196
Транспорт и съобщения	163
Търговия и туризъм	135
Селско, горско стопанство и риболов	163

Ранжирането на секторите според броя на заетите работни места в общината е различно от предходното, извършено според броя на регистрираните фирми. По

показателя “брой заети работни места” на първо място е секторът “преработваща промишленост”; на второ – здравеопазването с три пъти по-малко заети работни места; на трето място е образованието; на четвърто място – с равен брой работни места са секторите “транспорт и съобщения” и “селско, горско стопанство и риболов”; на последно място по брой на работните места е секторът “търговия и услуги” със 135 броя.

Таблица № 6 Обобщен социално-икономически профил на община Елена

Основни показатели (2001 г.)	Определение на показателя
1. Населени места – бр.	124
2. Кметства	3
3. Територия – кв.км.	671.40
4. Дял на обработваемата земя - %	29.10
5. Население – брой	11041
- мъже	5339
- жени	5702
6. Очаквана продължителност на живота – год.	70.60
7. Население с образование над средното - %	7.90
8. Икономически активно население – брой	5193
9. Домакинства – брой	4495
10. Жилищна площ на човек от населението – кв.м.	25.40
11. Коефициент на заетост - %	15.80
- дял на заетите в селското стопанство - %	12.70
- дял на заетите в индустрията - %	32.10
- дял на заетите в услугите - %	55.20
12. Коефициент на безработица - %	28.08
13. Учащи – брой	1245
14. Общински бюджет – хил.лв.	3518
15. Дял на собствените приходи - %	9.30
16. Плътност на пътната мрежа – км./100 кв.км.	36.10

Данните от таблица 6, сравнени с тези за страната, Северния централен район за планиране и Велико Търновска област, дават най-обща представа за цялостното социално-икономическо състояние на община Елена към настоящия момент. От общо десет общини, тя заема 14.4 % от територията на областта и само 3.85 % от нейното население. Община Елена е една от най-слабо заселените в цялата страна – гъстота на населението 16,8 души на кв. км. Повече от 37 % от общия брой населени места във Велико Търновска област са разположени на територията на община Елена.

На територията на общината е концентрирана само 3.8 % от работната сила на областта. Продължителността на живота в общината е близка до съответните показатели за областта, Северния централен район и страната. Икономически активното население в община Елена е 47 % от неговия общ брой. За областта този показател е 39.7 %, за Северния централен район е 40.3 %, а за страната е 42.1 %. Очевидно по

този показател общината заема по-добри позиции в сравнение и с областта, и със страната, и със Северния централен район. Подобно е положението и по показателя “жилищна площ на човек от населението”, което се дължи на наличието на свободен необитаем жилищен фонд. Община Елена има 25.4 кв.м. жилищна площ на човек от населението. За страната този показател е 19.4; за Северния централен район той е 20.2; за областта е 19.6 кв.м. на човек от населението. При ранжиране на общините от областта по ниво на заетост на икономически активното население общината заема едва седмо място, а по равнище на безработица – второ място. Така например за страната коефициентът на заетост е 42.4 %; за Северния централен район – 40 %; за областта – 40.1; за общината този показател е едва 15.8 %. Територията на община Елена съставлява 14.4 % от територията на областта, а обработваемата земеделска земя – 7.5 % от тази на областта, като делът на обработваемата земя в общата площ на земеделската земя е 77.2 %, а за областта той е средно 85 %. Относителният дял на заетите в аграрния сектор е 3.6 % от този за областта, а за секторите на индустрията и услугите този показател е съответно 1.6 % и 2.1 %. Незавидни позиции заема общината и по показателя “ брой учащи се на 100 души от населението” – 11.3 учащи се на 100 души. За страната този показател е 16.0; за Северния централен район той е 15.5; за областта – 19.

Гръбнакът на общинската икономика се формира от стопанските субекти на нефинансовия сектор. Това са всичките 254 фирми през 2003 г. (34 броя повече, отколкото те са били през 2001 г.), които произвеждат продукцията и оказват услуги на населението, даващи своя принос в създадения регионален (респективно – национален) брутен вътрешен продукт.

Туризмът – сектор с приоритетно развитие

Визията на община Елена за развитието на туризма се състои в следното: През 2008 г. в община Елена да бъде развит екологичен и селски туризъм, което да носи допълнителни приходи на местното население. Общината да има изграден имидж като място за активна почивка и район богат на събития и прояви. Да е развит малкият и микро- бизнес в сферата на настаняването, храненето и допълнителните туристически услуги. Общината да предлага разнообразен, качествен и атрактивен туристически продукт, обезпечен с туристическа информация, интерпретация и маркетингови мерки. Тя да привлича основно посетители със средна и около средната платежоспособност: семейства българи за кратка почивка, както и специализирани български и чуждестранни туристи.

Главна цел на община Елена според Програмата за развитие на туризма 2005-2007г. Е развитието на интегриран туристически продукт на база природните дадености на община Елена: екотуризъм и селски туризъм.

Подцели:

- Стимулиране на малкия и микро бизнес в сферата на основните и допълнителни услуги.
- Създаване и укрепване на институционална рамка за развитието на туризъм в общината
- Осигуряване на достатъчно високо качество на туристическия продукт
- Информационно, интерпретативно и маркетингово обезпечаване на туристическия продукт

Развитието на туризма може да се разгледа в контекста на няколко допълващи основни цели:

- ✓ Превръщане на община Елена от курорт с местно в курорт с национално значение
- ✓ Допълнително изграждане на инфраструктура спрямо анализ на нуждите за развитие на сектор туризъм;
- ✓ Създаване на целева маркетингова политика за привличане на български и чужди граждани;
- ✓ Осигуряване на разнообразни възможности за отдих, туризъм и спорт на населението на общината;
- ✓ Използване на наличните ресурси за развитие на културно-познавателен, екологичен, селски, винен, исторически и религиозен туризъм;
- ✓ Създаване и доразвиване на традиции за събитиен туризъм – Фолклорни фестивали, ежегоден панаир и други културни събития с национално значение;
- ✓ Разработване на туристическа информационно-резервационна система за нуждите на общината.

Територията на община Елена с ключовото трансгранично географско положение, рекреационно–ресурсен потенциал, природни дадености, културно-историческо наследство и с развитието на европейските транспортни коридори е изключително подходяща за устойчиво развитие на туризма.

На територията на общината има условия за:

1. Културно-познавателен туризъм.

Запазените сгради са групирани в няколко ансамбъла, в които единството се дължи както на еднаквостта във фасадните решения, така и на пълното подчиняване застрояката на отделните сгради на общия замисъл на улицата.

Първият ансамбъл от сгради е уреден в музейен комплекс “Даскалоливница”, носещ името си от първото Еленско класно училище, т.нар. ”Даскалоливница” с основател българският книжовник Иван Момчилов. В него са получили образованието си възрожденски деятели като П.Р.Славейков, Д.Чинтулов и др.

В музейния комплекс са разположени шест сгради и две църкви, а именно : “Даскалоливницата”, “Поп Николовата къща”, “Дом на културните дейци”, “Камбуров хан”, “Златевата къща”, “Гуневата къща” и църквите “Св. Никола” и “Успение Богородично”, всичките паметници на културата.

Поп Николовата къща е една от най-характерните сгради в Еленския край. Строена е през първата половина на XIX в. /около 1830г./.

Камбуровият хан е преместен при изграждането на музейния комплекс от близкото село Йовковци и носи името на своя собственик Стоян Камбура.

Църквата “Свети Никола” е най-старата в града. Тя е паметник на културата с национално значение. Построена е в началото на XVI в., но през 1800 г. при нашествие на кърджалиите е опожарена. Възстановяването и обновяването ѝ се осъществява през 1804 г. когато се вкопават основите на църквата под земята. Това води до една невероятна акустика, използваща се днес от редица църковни хорове. Забележителни са и стенописите, които са били реставрирани продължителен период от време до 1986 г.

Църквата “Успение Богородично” е разположена в непосредствена близост до църквата “Свети Никола”. Тя е втора по големина в северна България.

“Рождество Богородично” е другата църква в града, разположена в централната му част. Като стожер на християнството и националната идентичност тя е още едно доказателство за богатото културно наследство на гр.Елена.

Друг уникален ансамбъл са “Разсукановите къщи” – пет сгради под един покрив, образуващи цялостен градоустройствен комплекс, който оформя облика на цялата улица.

Със своята забележителна архитектура, невероятната етнографска експозиция, родната къща на бореца за църковна независимост Иларион Макариополски, привлича множество туристи дошли да се насладят на прелестите на Еленския балкан. Там по-късно през 1856 г. е роден видният български поет и сатирик Стоян Михайловски.

Предлагане на художествени програми от съставите на читалище ”Напредък” гр.Елена: фолклорни, стари градски и незабравими мелодии, модерен балет, театър – възрастни, детска театрална студия.

Предлагане на програми от селските читалища- Константин, Беброво, Руховци, Марян, Чакали, Костел, Палици..

2. Селски туризъм.

В община Елена има планински населени места с потенциал за развитие на селски туризъм, определени в Наредба № 14 на МЗГ и МРРБ и Наредба № 15 от 18.05.2001 г., за условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за развитие и разнообразяване на икономическите дейности, предоставяне на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи по Специалната предприєдинителна програма на Европейския съюз за развитие на земеделието и селските райони в Република България /САПАРД/.

3. Климатолечение.

Своеобразен елемент за развитие на туристическо климатолечение е природната забележителност “Водопада” на река “Мийковска” в землището на мах. Христовци.

Друга природна забележителност е местността “Слона”, в землището на с. Тодювци. Там се намира вековен дъб с формата на слон, който заедно със съседните вековни дървета, образуват един прекрасен комплекс от вековни дървета с причудлива форма. Преди двадесетина години на река Веселина е изграден язовир “Йовковци”,

разположен почти изцяло на територията на общината, от която се водоснабдяват градовете Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Стражица, Златарица, Елена, Габрово и Дряново. Освен този язовир има изградени още осем микроязовира, ползвани преди за напояване.

4. Планински и Екотуризъм.

Туристическо дружество "Чумерна" разполага с водачи, които организират посещения на групи до природните забележителности на територията на общината, както и преходи по живописни туристически маршрути и екопътеки. Организират се образователни курсове за придобиване на туристически умения. През зимните месеци дружеството организира курсове по ски.

За любителите на силни усещания се предлага възможност за скално катерене на открито или в зала.

През последните няколко години Общината разработи няколко еко – проекта, по които бяха изградени кътове за отдых, барбекюта, огнища, зони за къмпирене, разположени на най-посещаваните от туристите маршрути – в околностите на селата Мийковци, Руховци и Дрента.

5. Събитие и Фестивален туризъм.

Културните събития на град Елена са свързани с мястото му в българското Възраждане и традиционните български празници.

- Празник на град Елена- 21 май- "Свети равноапостоли Константин и Елена". Организират се изложби, концерти, футболни срещи между ветерани, конкурс "Царица Елена", детски празници, директни излъчвания по програма "Хоризонт" на БНР и др;
- Неювски събор- на 1 май се провежда възстановеният традиционен събор на Неювската поляна с богата концертна програма и народно веселие;
- Общински събор на народните читалища - своеобразен завършек на творческия сезон за самодейните колективи на читалищата е провеждането му всяка година на 24 май на сцена на читалище от общината. Тази година домакин беше читалището в село Костел, а на следващия пети събор- читалището в село Константин.
- Балканът пее и разказва - дружбата между балканските градове Елена, Дряново, Котел, Трявна, Твърдица и Гурково датира от векове, но в наши дни тя придоби по-голяма широта чрез сближаването им в един общ празник под девиза "Балканът пее и разказва". Статутът е приет на 15.09.1972 година. На първата среща, състояла се на 05.10.1973 година в град Елена, участват представители от Елена, Котел, Трявна и Дряново. Изграден е организационен комитет с председател Димитър Балуков от града домакин. В статута е прието, че съкровено културно богатство, което народът съхранява и което още не е открито изцяло, трябва да стане достояние на всички хора от тези градове; С цел да се изяви това богатство и да се предава от поколение на поколение е организиран празник на балканските градове под името "Балканът пее и разказва". Първият празник се организира в Елена на Неювската поляна на 20 и 21 юни 1974 година;
- Поклонението до Капиновския манастир през месец юли е свързано с дейността на манастирите "Свети Николай" и "Свети Илия" и подкрепата от еленчани през вековете. Отслужва се молебен и водосвет за здраве и благополучие на еленчани. Освещава се и се раздава курбан ·
- Празник на Еленския балкан се организира в два дни през месец юли . Той включва провеждане на туристически поход и колокрос от село Мийковци, през хижа "Чумерна", до връх "Чумерна", забавни игри и състезания. На втория ден се провежда събор на самодейните състави от клубовете на пенсионера "На юг и север от Балкана";

- Ден на народните будители- първи ноември се чества с особена почит от еленчани, защото еленската Даскалоливница, създадена през 1843 година, е първото класно училище в България;
- “Бягането”- на 5 декември всяка година населението се покланя пред подвига и внушителните паметници на загиналите при село Марян и западния край на града с шествие, останало в историческата памет на еленчани като “Бягането”.

Извеждането на туризма като перспективен в икономическото развитие на общината изисква целенасочена политика, която да включва търсене на възможности за облекчения, чуждестранни инвестиции, ориентирани към развитие на туристическия бизнес. Във връзка с това трябва да се предприемат следните мерки, отнасящи се до:

1. Изработване на цялостна стратегия за развитие на туризма;
2. Подобряване качествено състояние на материално-техническата база и увеличаване на услугите и атракциите;
3. Решаване на проблеми на техническата инфраструктура в района, затрудняващи туризма;
4. Засилване на рекламата;
5. Подобряване квалификацията на кадрите за работа в туризма в условията на свободен пазар;
6. Разработване и управление на проекти за усвояване на средства от национални и предприсъединителни фондове.

Обединените усилия и изградените партньорства с бизнеса и неправителствените организации създават отлични предпоставки за привличане на инвестиции и насърчаване на предприемачеството. Всичко това ще превърне туристическия отрасъл в катализатор за социално – икономическото развитие на община Елена, ще възвърне славата на града като национален курорт и притегателна туристическа дестинация. За целогодишното усвояване туристическият отрасъл в бъдеще трябва да бъде обезпечен с:

- Подходяща инфраструктура за нуждите на туризма;
- Информационни продукти и географска база данни;
- Капацитет за прилагане на туристическия продукт и опазването на околната среда;
- Ефективен маркетинг и реклама на туризма чрез разработване и разпространение на рекламни материали и създаване на устойчиви връзки с туроператори;
- Съвременна информационна мрежа между съществуващите в региона и общината туристически информационни центрове.

Основни изводи:

Основни проблеми пред местния бизнес :

- Остаряла и нуждаеща се от обновяване техническа инфраструктура
- Ограничена покупателна способност на населението
- Административни и бюрократични пречки за стартиране на бизнес
- Недостатъчен административен капацитет на местните администрации
- Ниска е степента на диверсификация на производствения сектор
- Недостатъчен е размерът на инвестициите за обновяване на технологичното оборудване
- Липса на система за обслужване на инвеститорите на регионално ниво
- Ниска е конкурентоспособността на производствените предприятия

- Необходимо е инициране на различни образователни програми за професионална квалификация на работна сила, за да отговаря на изискванията на съвременната икономика

Насоки:

1. Необходими са програми за обучение за повишаване на професионалната квалификация на работна ръка, така че тя да отговори на изискванията на съвременната икономика;
2. Да се разработи рекламен сайт на община Елена за ефективни комуникации и осъществяване на връзки;
3. Да се разработи маркетингова стратегия за развитие на алтернативни форми на туризъм;
4. Да се привлекат чужди инвестиции за развитие на туризма и да се изготви стратегия за развитие на отрасъла;

2.4. Ресурсна обезпеченост в общината

2.4.1. Инфраструктура

Община Елена има изградена добра инфраструктура, която в годините се осъвременява и модернизира. Това осигурява на общината възможности за бъдещо социално-икономическо развитие и за привличане на нови инвестиции. За да се реализират тези намерения е необходимо да се работи в следните направления:

- Изграждане на инфраструктурната среда за създаване и развитие на бизнеса, чрез ремонт, реконструкция и изграждане на пътнотранспортната инфраструктура, свързваща бизнес обекти с главните пътища и с по-големите бизнес центрове и пазари;
- Подобряване на услугите за ефективно енергозахранване, водоснабдяване, екологична инфраструктура и телекомуникации, които са необходими за развитието на бизнеса;
- Координирано, устойчиво и в съответствие с очакваното търсене развитие на различните видове инфраструктура;
- Потенциални бенефициенти са местни и областни бизнес организации, МСП, регионални агенции за развитие, местни органи за планиране и развитие на икономиката;
- Инфраструктурните проекти, свързани с бизнеса, не трябва да съществуват сами за себе си. Те трябва да бъдат оформени и прилагани в съответствие с всички текущи програми, по-специално ИСПА, САПАРД и програмите, насочени към повишаване конкурентоспособността на икономиката;
- Управленско партньорство: трябва да се положи усилие с цел мотивиране на всички заинтересовани страни (националните власти, регионалните и общински структури, неправителствените организации, частния сектор) да приложат най-добрия опит при подбора и изпълнението на проекти.

Транспортна мрежа

В общината има сравнително добре изградена пътна мрежа. Нейната гъстота е 0.659 км/кв. км, която е над средната за страната, но категорията на изградените пътища е ниска. Липсват автомагистрала и пътища от I клас. На територията на общината има изградени 193 км. републикански пътища от П, III клас и над 250 км местни пътища.

Главна транспортна артерия, която минава край гр. Елена, е второкласен път П-53 Поликрайще - Сливен, който го свързва на север с Горна Оряховица и Велико Търново, а на юг - с град Сливен. От него се отделя път 111-533, който свързва Елена с общинските центрове Антоново и Омуртаг от област Търговище.

Втората косвена връзка на общинския с областния център е път П1-551 Дебелец - Плаково - Средни колиби - Елена. Чрез него община Елена се свързва на запад с Дебелец, Килифарево, В. Търново.

Друга важна транспортна артерия, минаваща през града, е третокласен път 111-534 "Елена - Твърдица". Освен пряка връзка с хижите "Буковец", "Чумерна", "Ловен дом", пътят осъществява най-пряката връзка през Твърдишкия проход между селищата от северната с южната и югоизточната част на България и Южното Черноморие. Състоянието му обаче е такова, че не позволява използването му през зимния сезон. Над 360 км е общата дължина на общинските пътища (в това число бившите четвъртокласни и местни).

Таблица 7. Републиканска пътна мрежа според вида на настилката, област В.

Търново, 2003 година

Общо	Пътища с настилка					Пътища без настилка (км)
	Paved roads					
	Всичко	асфалтова	паважна	трошено-каменна	баластрена	
938	933	916	1	16	-	5
К л а с						
Общо	Автомобилни	I клас	II клас	III клас		
938	-	153	142	643	-	

Който желае да посети Елена, има няколко начина да стигне до града - с автомобил, с автобус или с влак до гара Горна Оряховица.

Ако разполага с автомобил и се намира в северна България, трябва да използва отбивката за град Елена на магистралата София-Варна, след Велико Търново в посока към Варна. Друг възможен път е през Дебелец и Плаково, но пътят е тесен и не добре поддържан. Ако идва от южна България може да използва пътя Сливен-Стара река-Елена, който е в много добро състояние или прохода Твърдица-Елена. За съжаление Твърдишкият проход е затворен за движение през зимните месеци.

В случай, че пътуването е с автобус, може да се използват ежедневните транспортни линии от Велико Търново, Горна Оряховица и Сливен.

В днешно време железопътният транспорт е един от най-евтините, но за съжаление до Елена в момента няма пътническа връзка. Може да се използва гара Горна Оряховица, която е един от най-големите железопътни възли в страната. От гарата четири пъти на ден тръгват автобуси към Елена, които са съобразени с разписанието на влаковете.

Комуникации

Съобщенията са предмет на дейност на Далекосъобщителен териториален възел В. Търново. Цифровата централа осигурява всички съвременни телекомуникационни услуги. На територията на община Елена са разкрити 4324 телефонни поста. Телефонната мрежа обхваща почти всички населени места в общината.

В община Елена има покритие от трите мобилни оператора в България. Мобиком осигурява около 35 % покритие на територията, Мобилтел около 70 %, Глобул около 60

% . Поради планинския релеф е трудно да се постигне пълно покритие на цялата територия на общината.

В Еленска община има монтирани шест аналогови телефонни централи с общ капацитет над 5 000 телефонни поста. Голямата разпокъсаност на населените места не позволява телефонизиране на всички села.

Връзката между общинския и областния център се осъществява по ВЧ уредби и медни чифтове. Към момента няма изградено оптично трасе. Теренните условия, силно пресеченият планински терен, не позволяват пряко приемане на ТВ сигнал от предавателя на връх Ботев. За покриване територията на общината с телевизионен сигнал има 6 телевизионни ретранслаторни станции. Апаратурата е автоматизирана, необслужваема. Продължава изграждането на ретранслаторни станции за населени места, в които е затруднено приемането ТВ сигнал.

Телекомуникациите са относително добре развити. Проблемни са телефонните връзки в отделни населени места. Покритие от мобилните оператори бе осъществено през последната година, но силно разчлененият релеф е причина сигналът да не стига до всички населени места. В града е невъзможно приемането на радиосигнал на програмите на частните радиостанции, освен този на Националното радио. Телевизионен сигнал има навсякъде, но на места той е твърде слаб. В града действа един оператор на кабелна телевизия. Има осигурена връзка с Интернет чрез наета линия.

Пощенските и телефонни станции на територията на общината са 14 броя и се намират в следните населени места: Беброво, Буйновци; Дрента; Константин; Костел; Палици; Средни колиби; Тодювци; Шилковци; Илаков рът; Майско; Мийковци; Яковци; Руховци.

Енергийни мрежи и системи

Електроенергийната система в общината е добре развита и оразмерена за по-голямо от реалното натоварване. Има отделни населени места, които са без изградено електрозахранване, но те са почти напълно обезлюдени.

Обслужването на населението се извършва от "Електроразпределение- Горна Оряховица" ЕАД, клон Велико Търново, технически участък Елена. На територията на общината не се произвежда електроенергия.

Град Елена се захранва от една подстанция "Елена", осигурена редовно и резервно с два електропровода 110 kV Разпределителната мрежа се състои от 10 въздушни 20 kV електропровода и един кабелен, които са в добро състояние. На този етап трансформираната мощност удовлетворява напълно консумацията.

- Топлоснабдяването на гр. Елена се осъществява от самостоятелни източници – обикновено това са печки на твърдо гориво, електроуреди или самоделно изработени парни инсталации, работещи на твърдо гориво. Централно топлоснабдяване липсва, а възможности за това има и в бъдеще трябва да се предвидят съответни мерки за това. Би могло да се извърши газифициране поне на града, чрез свързване с клон-колектор от главния газопровод, минаващ през територията на област Велико Търново или пък да се инвестира в изграждането на градска топлоцентрала, която да захрани жилищата в град Елена. Това ще е по-ефективно от гледна точка на икономията на източници на топлоенергия и на опазването на околната среда.

- Газоснабдяване

В момента община Елена не е газифицирана, но в перспектива това би трябвало да се осъществи, с което ще се реши кардинално проблемът с топлоснабдяването и отчасти с опазването на околната среда.

С оглед осигуряване възможности за бъдещо социално-икономическо развитие и за привличане на нови инвестиции е необходимо да се реализира :

1. Изграждане на инфраструктурната среда за създаване и развитие на бизнеса, чрез ремонт, реконструкция и изграждане на пътнотранспортната инфраструктура, свързваща бизнес обекти с главните пътища и с по-големите бизнес центрове и пазари;
2. Подобряване на услугите за ефективно енергозахранване, водоснабдяване, екологична инфраструктура и телекомуникации, които са необходими за развитието на бизнеса;
3. Координирано, устойчиво и в съответствие с очакваното търсене развитие на различните видове инфраструктура;
4. Осигуряване на координация между МСП, регионални агенции за развитие, местни органи за планиране и развитие на икономиката;
5. Инфраструктурните проекти, свързани с бизнеса, не трябва да съществуват сами за себе си. Те трябва да бъдат оформени и прилагани в съответствие с всички текущи програми, по-специално ИСПА, САПАРД, предприсъединителни и структурни фондове и програмите, насочени към повишаване конкурентоспособността на икономиката;
6. Управленско партньорство: трябва да се положи усилие с цел мотивиране на всички заинтересовани страни (националните власти, регионалните и общински структури, неправителствените организации, частния сектор) да приложат най-добрия опит при подбора и изпълнението на проекти.

2.4.2. Екология

Основните фактори на средата - почви, въздух, водни ресурси, радиационен фон и др. на територията на община Елена позволяват производството на екологично чиста земеделска продукция. На територията ѝ няма крупни промишлени обекти, които силно да влошават санитарната обстановка и хигиенните качества на посочените фактори. Екологичните проблеми на селските населени места се обуславят от липсата на достатъчно развита канализационна мрежа, разделно събиране на ТБО, финансови средства, места за депониране на умрели животни, които често се изхвърлят в местности, разположени в близост до водоизточници и вододайни зони. Липсват сериозни промишлени замърсители. Въздухът на практика се замърсява единствено от автомобилните газове. В резултат на намаляване интензивното торене, почвите постепенно се възвръщат към естественото си състояние. Замърсяването на водите е в резултат на директното заустване на битовите канализационни мрежи в реките. Най-големите екологични проблеми на общината са свързани именно с канализацията и битовите отпадъци. Промисленото замърсяване на въздуха в общината е незначително. Не е установено наличие на азотни окиси, оловни аерозоли, други аерозоли и феноли, което е предмет на изследване от страна на подвижната лаборатория за фоново замърсяване на РИОСВ.

Таблица 8. Емисии на вредни вещества в атмосферата от индустриални горива и производствени процеси

Години	Серни окиси	Азотни окиси	Неметанов и летливи органични съединения	Метан	Въглероден оксид	Въглероден диоксид	Двуазотен оксид	Амоняк
2001	39,09	4,75	3,97	0,09	0,39	2705,14	0,51	3,40
2002	39	5	4	0	0	2666	0	4
2003	30,95	3,96	2,81	8,64	0,33	2261,14	0,43	4,55

Екологичната обстановка в общината като цяло се характеризира с добри показатели по отношение чистота на отделните компоненти на околната среда: атмосфера, води, почва. Утвърдената структура на икономиката не предполага отделяне на вредни емисии в атмосферата. В отоплителните сезони, когато като енергиен източник се използва предимно твърдо гориво, се повишава концентрацията на замърсители във въздуха, но в рамките на допустимото. През последните години в атмосферата не са регистрирани вредни емисии от амоняк.

Стабилната екологична обстановка е добра предпоставка за привличане интереса на инвеститори с високотехнологични производства, както и за стремеж на вече трайно установилите се да опазват околната среда.

Околна среда

Общината се характеризира със сравнително съхранена природа. Състоянието на компонентите на околната среда се отличава с високи качествени характеристики, главно поради липсата на сериозни замърсители на територията на общината и в близост до нея.

Качество на атмосферния въздух в приземния слой

Качеството на атмосферния въздух се определя по стойностите на следните показатели: *фини прахови частици (ФПЧ₁₀), серен диоксид, азотен диоксид, въглероден оксид, сероводород, тежки метали* и други специфични замърсители съгласно Закона за чистотата на атмосферния въздух и подзаконовите нормативни актове.

Управление на отпадъците

Съгласно Закона за управление на отпадъците (§1, т. 20 от Допълнителните разпоредби), под "управление на отпадъците" се разбира: *"операциите по събиране, транспортиране, обезвреждане и оползотворяване на отпадъците, включително осъществяваният контрол над тези операции, както и дейностите, извършвани след закриването на площадките, върху които са разположени съоразенията за третиране на отпадъци"*.

От целия този интегриран процес, в общината се извършват главно дейностите по събиране, транспортиране и депониране на отпадъци.

Екологичната обстановка в общината като цяло се характеризира с добри показатели по отношение качеството на отделните компоненти на околната среда: атмосфера, води, почва. Утвърдената структура на икономиката не предполага отделяне на вредни емисии в атмосферата. В отоплителните сезони, когато като енергиен източник се използва предимно твърдо гориво, се повишава концентрацията на замърсители във въздуха, но в рамките на допустимото.

На територията ѝ няма крупни промишлени обекти, които силно да влошават санитарната обстановка и хигиенните качества на посочените фактори.

Промишленото замърсяване на въздуха в общината няма. Не е установено наличие на азотни окиси, оловни аерозоли, други аерозоли и феноли.

Основните фактори на средата - почви, въздух, водни ресурси, радиационен фон и др. на територията на община Елена позволяват производството на екологично чиста земеделска продукция.

Стабилната екологична обстановка е добра предпоставка за привличане интереса на инвеститори с високотехнологични производства.

Въз основа на гореизложеня анализ могат да се направят следните **изводи**:

1. Община Елена се характеризира със замърсяване на атмосферния въздух от местни източници в нормални граници;
2. Не са констатирани наднормени стойности на замърсявания от производствените предприятия;
3. Основните източници на замърсяване на атмосферния въздух са автотранспорта и битовите отоплителни източници;
4. Резултатите показват, че няма превишение на пределно допустимите концентрации на контролираните вредни вещества: РМ 10, серен диоксид, азотни оксиди, сероводород, озон, въглероден оксид, въглеродороди и амоняк съгласно изискванията на Наредба № 14;
5. Липсват данни, въз основа на които би могло да се констатира наличието или отсъствието на наднормено замърсяване от автомобилния транспорт.

2.4.3. SWOT анализ на община Елена

Идентификацията на външните фактори, разглеждани като благоприятни възможности и потенциални заплахи, както и на вътрешните фактори, разглеждани като силни и слаби страни на общината, е извършена по метода на мозъчната атака с участието на специалисти от община Елена на експертите от разработващия екип. В резултат на обсъждането бяха получени следните експертни оценки на факторите:

Таблица 9. Оценка на външните фактори на община Елена

Сегменти на средата	ВЪНШНИ ФАКТОРИ	Оценка от 1 до 10
Политическа среда	Политическа стабилност или нестабилност и отражението ѝ върху работата на общините	6
	Финансови взаимоотношения между държавата и общините и степен на финансова децентрализация	7
	Развитие на формите на пряката демокрация и гражданското общество	3.5
	Наличие на международни и национални програми за подпомагане на общините	7
	Приобщаване на страната към ЕС	8.5
Правна среда	Национално законодателство в областта на местното самоуправление и отражението му върху дейността на общините	5
	Международно законодателство и отражението му върху дейността на общините	7
Икономическа среда	Състояние на макроикономическата среда - ръст на БВП, инвестиционна активност, инфлация	7
	Равнище на трудовата заетост и безработица в страната и региона	4
	Равнище на доходите в страната и региона	1.5
	Преки чужди инвестиции в страната и региона	6
	Рентабилност и производителност на труда на предприятията от страната и региона	3
Социална среда	Образователна система – нормативна база, състояние, успешност на реформите	4.5
	Здравеопазна система – нормативна база, състояние, успешност на реформите	3
	Развитие на обществените услуги – качество, достъпност, обхват	6
	Качество на битовата среда – осигуреност с жилища, състояние на жилищния фонд	8

	Качество на работната среда – наличие на норми регулаторни механизми	4
	Наличие или отсъствие на етническо напрежение и конфликти в страната и района. Държавна политика в областта на етническата толерантност	6.5
	Държавна политика в областта на равнопоставеността на половете	9
	Държавна политика в областта на развитието на формите за отдих, спорт и туризъм	5
Природно-географска	Природо-географски потенциал за развитието на туризма	9
	Природни богатства, благоприятстващи развитието на промишлеността	4
	Почвено-климатични условия за развитие на селското стопанство	8
	Степен на уязвимост от природни рискове	5
Демографска	Възрастова структура на населението	3
	Естествен прираст	3
	Миграционни процеси	3
	Урбанизация на населените места и отражението ѝ върху развитието на общината	3
Инфраструктурна	Транспортна инфраструктура – състояние на националните и регионални транспортни артерии. Капацитет и използваемост.	5
	Комуникационна инфраструктура – пощи, далекосъобщения, радио и телевизионни мрежи	6.5
	Състояние на В и К мрежата и качество на обслужването	6
	Мелиоративни съоръжения – наличност и състояние	2
	Енергийни мрежи – наличност и състояние	7
Отраслова среда	Развитие на промишлеността в района	6
	Развитие на селското стопанство	6
	Развитие на услугите	6
Институционална среда	Състояние на финансовите институции, партниращи с общината	9
	Състояние на неправителствения сектор	4
	Състояние на бизнес-структурите – икономическо състояние, стабилност, отношение към местната власт, намерения за дългосрочно пребиваване в района	7
Културна среда	Качество на нормативната уредба в областта на културата	6
	Държавна политика в областта на културата – подпомагане, финансиране, инвестиции	4
	Културна и образователно равнище на населението, степен на задоволеност на културните потребности	4
Екологична среда	Национална политика в областта на екологията и отражението ѝ върху състоянието на общините – функции на органите, системи за мониторинг и контрол, ефективност на мерките	7
	Ограничения в земеползването, в резултат на наличие на санитарно-охранителни зони	3
	Наличие и достъпност на национални и международни програми за финансиране на общински проекти в областта на екологията	6
	Наличие на трансгранични замърсявания	9
	Степен на съдействие от страна на обществото по отношение спазването на екологичните норми	3
СРЕДНА ОЦЕНКА НА ВЪНШНИТЕ ФАКТОРИ		5.45

Както се вижда, експертите оценяват външната среда на общината по-скоро като благоприятна, макар и не толкова категорично (оценка 5.45 по десетобалната система). Най-високи оценки имат институционалната, екологическата, природно-географската и политическата среда. Ниски са оценките на социалната, демографската, отрасловата и културната среда. Това личи от следващата таблица и от графиката след нея:

Таблица 10. Осреднени оценки на външните фактори по сегменти на околната среда

Осреднени оценки по отделни сегменти на околната среда	ОЦЕНКИ
Политическа среда	6.40
Правна среда	6.00
Икономическа среда	4.30
Социална среда	5.75
Природно-географска	6.50
Демографска	3.00
Инфраструктурна	5.30
Отраслова среда	6.00
Институционална среда	6.67
Културна среда	4.67
Екологична среда	5.60

Оценката на вътрешните фактори на общината са представени по-долу и в зависимост от техните стойности могат да се определят като нейни силни или слаби страни. Както се вижда от следващата таблица, с най-ниски стойности са оценките на икономическото състояние на общината, състоянието на здравеопазването, на образованието и благоустройството и комунално стопанство.

Таблица 11 Вътрешни фактори на община Елена

Характеристики на общината	ВЪТРЕШНИ ФАКТОРИ	Оценки от 1 до 10
Степен на използване на природо-географския потенциал на общината	Степен на използване на почвено-климатични предпоставки за развитие на отраслите на икономиката	5
	Използване и опазване на водните ресурси на общината	8
	Използване, опазване и възпроизводство на горските ресурси на общината	6
	Степен на използване на полезните изкопаеми	5
Развитие на икономиката	Икономическо състояние на общинските предприятия и дружества с над 50 % общинско участие	4
	Състояние на материалната база на предприятията от общината	3.5
	Развитие на разнообразни формина обществено-частно партньорство	3

	Развитие на разнообразни форми на обществено-частно партньорство в бизнеса	3
	Развитие на частния сектор и на МСП	6
	Ефективно управление на общинските търговски дружества	5
	Степен на коректност на икономическите субекти по отношение финансовите им ангажименти към общината	3
	Наличие на разнообразни форми на сдружения на бизнес структурите като търговски камари, палати, комитети и др. и партньорството им с общинската администрация	5
	Успешност на приватизацията – състояние на приватизираните предприятия	2
	Състояние на селскостопанските кооперации и фирми – финансова стабилност, инвестиционна активност, продукцията	1
Финансова политика	Качество на бюджетния процес – ориентирането му към стратегическите цели, използване на съвременни форми за разработване, привличане на обществеността	6
	Наличие на действаща и адекватна система за финансово управление и контрол	6
	Наличие на методики за остойностяване на публичните услуги и прилагането им при определяне на местните такси и цени на услуги. Въвеждане на общински стандарти за финансиране на общинските дейности	6
	Потенциал за увеличаване размера на местните приходи	4
	Тенденции в събираемостта на местните приходи	4
	Оценка на инвестиционните възможности на общината	4
	Привличане на средства от алтернативни приходоизточници – съвместни обществено-частни инициативи, лизинг, банкови и облигационни заеми и ефекта върху общинския бюджет	5
Наличие на неразплатени разходи	5	
Благоустройство и комунално стопанство	Степен на инвестиционна активност на общината в областта на благоустройството и комуналното стопанство	7
	Състояние на пешеходните зони и пространства	6
	Състояние на междублоковите пространства	4
	Състояние на уличната мрежа	3
	Състояние на ВиК мрежата	4
	Състояние на чистотата	6
Развитие на здравеопазването в общината	Достатъчност на лекарските практики в до болничната помощ	4
	Степен на покритост на населените места с лекарски и стоматологични практики	4
	Осигуреност на лекарските практики със съвременна амбулаторна апаратура, екипировка и компютри	6
	Физическо състояние на сградния фонд на болничните заведения и на транспортните средства	7
	Достатъчност на средствата по линия на клиничните пътеки за издръжка на болничните заведения и възможности за генериране на собствени приходи	4
	Съвременност на апаратурата в болничните заведения	3.5
	Степен на използваемост на легловата база в болничните заведения	8
	Степен на осигуреност на болничните заведения със специалисти	6

Активни услуги на пазара на труда

Развитие на образованието в общината	Състояние и използваемост на сградния фонд в образованието	4
	Физическо състояние на оборудването	4
	Квалификация на педагогическия персонал	7
	Финансова издръжка, достатъчност на средствата по линия на държавните стандарти за издръжка на образованието	6
	Наличие на общински програми за развитие на образованието	2
	Успешност на мерките за оптимизиране на мрежата от учебни заведения	5
Развитие на културните дейности	Физическо състояние на материалната база	4
	Квалификация на персонала, работещ в областта на културата	5
	Финансова осигуреност и възможност за генериране на собствени приходи на културните заведения	2
	Наличие на визия за бъдещето и на общински програми за развитие на културата в общината	2
	Международни и национални изяви и признание на културните състави	6
Развитие на социалните дейности в общината	Степен на застъпеност на социалните дейности в населените места от общината – социален патронаж, кухни за социално слаби, диабетици, млечни кухни и др.	6
	Физическо състояние на сградния фонд на специализирания дом за деца и младежи с умствена изостаналост	6
	Възможност за достъп на инвалидите до обществени места	5
	Наличие на общински програми за работа с деца в риск, за приобщаване и социализация на маргинализирани групи и хора с увреждания	4
	Наличие или отсъствие на етническо напрежение в общината	7
	Наличие на спортни бази в общината и съответствието им на съвременните норми и изисквания	4
	Спортни изяви, признания и национални отличия	8
	Участие на общината във финансирането издръжката на спорта и инвестирането в спортни съоръжения	5.5
Екологично състояние на общината	Адекватност на общинската програма по опазване на околната среда	6
	Организация на дейностите по събиране и обработка на ТБО. Състояние на сметищата в общината по оценки и стандарти на РИОСВ. Успешност на мерките по ограничаване и ликвидиране на нерегламентираните сметища. Обоснованост/ достатъчност на таксата за събиране и обработка на ТБО	3.5
	Качество на въздуха, почвите и водите	7
	Шумово замърсяване	7
	Радиационен фон	8
	Наличие на големи замърсители	8
	Състояние на радиационния фон	8
	Наличие и състояние на защитените територии	5
	Наличие и състояние на пречиствателните съоръжения за отпадни води	1
Реализиране на програми за енергийна ефективност	2	
Средна оценка на вътрешните фактори		4.92

Средните стойности на оценките на отделните вътрешни фактори (4,92) показват, че слабостите преобладават над силните страни. В следващата таблица те са представени по отделни групи критерии и визуализирани чрез графиката на техния SWOT профил.

Таблица 12. Осреднени оценки на вътрешните фактори по основни групи

Осреднени оценки по групи вътрешни характеристики	ОЦЕНКИ
Степен на използване на природно-географския потенциал	6.00
Развитие на икономиката	3.55
Финансова политика	5.00
Благоустройство и комунално стопанство	5.00
Развитие на здравеопазването	5.31
Развитие на образованието	4.67
Развитие на културата	3.80
Развитие на социалните дейности	5.69
Екологично състояние на общината	5.55

Смисълът на оценяването на факторите е да се прецени на какво може да разчита общината в бъдеще, кои свои страни да развива, от какво да се предпазва и на какво може да разчита. От следващата графика се вижда, че сред общия брой на идентифицираните вътрешни и външни фактори по-голямата част от тях са с негативно действие, т.е. определят се като вътрешни слабости или като заплахи на външната среда. По-малката част са позитивни – силни страни и благоприятни възможности. Това все пак не е най-неблагоприятното състояние, тъй като е очевидно, че от факторите на външната среда, по-голямата част са благоприятни, т.е. има реални възможности за елиминиране на заплахите и за преодоляване на слабите страни. За тази цел обаче трябва да се мобилизират силните страни на общината и да се използва потенциала на външните възможности.

III. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

НАСОКИ НА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНАТА

1. Повишаване на конкурентоспособността на местната икономика и създаване на условия за икономически растеж
2. Обновяване и развитие на техническата инфраструктура
3. Опазване и подобряване компонентите на околната среда
4. Приоритетно развитие на туристическата индустрия
5. Повишаване на заетостта и качеството на човешкия капитал

1. Повишаване на конкурентоспособността на местната икономика и създаване на условия за икономически растеж

ПРИОРИТЕТ 1.1. Стимулиране на предприемачеството и привличането на инвестиции

- подобряване на бизнес средата (регулативната рамка)
- стимулиране на партньорството между държавата, структурите на местната власт и неправителствените организации за разработване и реализиране на партньорски проекти
- промотиране на Община Белоградчик като привлекателно място за инвестиции чрез средствата за масова комуникация и чрез директни срещи с потенциални инвеститори
- повишаване на предприемаческите познания и управленските качества на местни представители на бизнеса
- създаване на център за консултации, маркетингова и технологична информация за частните предприемачи.

ПРИОРИТЕТ 1.2. Повишаване на конкурентоспособността на местната икономика

- повишаване на иновационната активност и стимулиране подобряване качеството на продукцията с цел постигането на по-висока добавена стойност на производството
- насърчаване развитието на биологичното земеделие и животновъдство
- възстановяване на традициите в отглеждане на трайни насаждения, (лозя, малини, овощни култури и др.);

2. Обновяване и развитие на техническата инфраструктура

ПРИОРИТЕТ 2.1. Усъвършенстване на транспортната инфраструктура

- Реконструкция и модернизация на транспортните връзки между областния център и общините.
- Доизграждане и рехабилитация на четвъртокласната пътна мрежа.

ПРИОРИТЕТ 2.2. Разширяване и модернизация на съществуващата енергийна инфраструктура

- Подобряване на енергийната ефективност на сгради и административни и обществени сгради и обекти
- Монтиране на енергоспестяващо улично осветление.
- Насърчаване използването на възобновяеми източници на енергия.

ПРИОРИТЕТ 2.3. Развитие на комуникациите

- Подобряване достъпа на населението до интернет и повишаване на неговото качество
- Развитие на цялостната комуникационна структура

3. Опазване и подобряване компонентите на околната среда

ПРИОРИТЕТ 3.1. Намаляване на вредните въздействия върху околната среда.

- Рехабилитация на съществуващата канализационна система, изграждане на системите за отвеждане и пречистване на отпадни вод
- Въвеждане в производствените предприятия на технологии на производство, незамърсяващи атмосферата системи за тяхното управление и контрол

ПРИОРИТЕТ 3.2. Осъществяване на дейности по опазване и развитие на природните ресурси.

- Осъществяване на залесителни мероприятия
- Запазване на горския фонд и подобряване на биологичното разнообразие.

ПРИОРИТЕТ 3.3. Управление на отпадъците

- Модернизация на съществуващите и рекултивирание на стари и нерегламентирани сметища.
- Изграждане на регионално депо за твърди битови отпадъци
- Развитие на система за разделно събиране, рециклиране и оползотворяване на отпадъците.

4. Приоритетно развитие на туристическата индустрия

ПРИОРИТЕТ 4.1. Изработване на цялостна стратегия за развитие на туризма в региона.

ПРИОРИТЕТ 4.2. Създаване на предпоставки за развитие на туристическата индустрия.

- Реконструкция и модернизация на съществуващата материално-техническа база
- Привличане на инвестиции за капитално строителство на инфраструктурното подсигуряване на туристическите обекти.
- реконструкция и реставрация на съществуващите културно – исторически забележителности

ПРИОРИТЕТ 4.3. Диверсификация на туристическото предлагане.

- Развитие на различни видове туризъм – спа и уелнес, пешеходен, детски, младежки, еко и велотуризм.
- Използване на културно-историческото наследство с цел разнообразяване на туристическия продукт.
- Провеждането на събори, изложби, фестивали, концерти, и др.

ПРИОРИТЕТ 4.4. Създаване на система за информационно и институционално осигуряване на туристическата дейност..

- Разширяване на мрежата от Общински туристически бюра.
- Реклама и промоция на местни туристически продукти. Участие в регионални, национални и международни туристически борси и изложения.
- Алтернативни форми за управление на туризма чрез партньорство между регионални ведомства, местна власт, неправителствени организации и частен бизнес.

5. Повишаване на заетостта и качеството на човешкия капитал

ПРИОРИТЕТ 5.1. Повишаване на заетостта

- организиране на трудови борси за директен контакт между работодателите и търсещите работа лица
- прилагане на гъвкави форми на заетост
- специални програми за заетост За гарантиране на социалната защита на уязвимите групи от населението (социално слаби, инвалиди, роми).
- по-добра насоченост на социалните помощи
- намаляване на тенденцията на миграция на населението чрез осигуряване на възможност за препитание в областта на туризма, леката промишленост и екологичното земеделие
- реализация на проекти по национални и международни програми

ПРИОРИТЕТ 5.2. Повишаване качеството на човешките ресурси чрез преквалификация и обучение

- разработване на програма с конкретни мерки за превенция на отпадането от училище в задължителна училищна възраст
- инвестиции и субсидирана помощ за повишаване на квалификацията и подготвеността на учителите
- стимулиране и осигуряване на техническата възможност за използване на новите ИКТ в процеса на обучение
- засилване на чуждоезиковото и компютърно обучение
- подобряване състоянието на материално – техническата база на училищата
- участие в обучителни програми, семинари и курсове за квалификация и преквалификация на държавните и общински служители.
- въвеждане на профилирано обучение по туризъм в средното образование.
- разработване и реализиране на програми и проекти за обучение на заетите в областта на туризма.
- развитие на формите на учене през целия живот

IV. ФИНАНСОВА ОСИГУРЕНОСТ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ В ОБЩИНА БЕЛОГРАДЧИК

Анализът на съществуващите тенденции в развитието на икономическия потенциал и предизвикателствата на членството в Европейския съюз налагат извода за необходимост от осезателно увеличаване на вложените средства за приоритетните и за общината сектори. Осъществяването на целите и националните приоритети, заложи в Стратегическата програма, изисква значителни финансови ресурси.

Притокът на средства от Структурните фондове ще има основен принос за осигуряването на средства за икономиката за различни институции и целеви групи. Самите средства по Структурните фондове ще бъдат получавани след кандидатстване чрез подаване на проекти. Могат да се финансират основно 2 типа проекти - по т.нар. схема за безвъзмездна помощ и инвестиционен проект.

За да бъде финансиран от Структурните инструменти на ЕС, проектът трябва да е финансово, икономически и социално издържан. В допълнение проектът трябва да кореспондира на целите на дадена Оперативна програма, като ясно се вписва в един от нейните приоритети и е изпълним в зададения времеви график.

На тази основа за периода 2007-2013 година се предвижда да се използват следните източници за финансиране на развитието на икономическия потенциал в община Белоградчик :

Средства за България от Структурните инструменти 2007-2013

Цел/Фонд	Бюджет (€)	Дял
Сближаване	4.391 млрд	65.7 %
ЕФРР	3.205 млрд	72.9 %
ЕСФ	1.186 млрд	27.1 %
Кохезионен фонд	2.283 млрд	34.3 %
Общо	6.674 млрд	97.4 %
Европейско териториално Сътрудничество		
ЕФРР	179 млн.	2.6 %
ОБЩО	6.853 млрд.	100.0 %

Основен документ, отнасящ се до Структурните фондове е Националната стратегическа референтна рамка (НСРР) . Тя е средносрочен и дългосрочен документ, описващ ролята на Структурните фондове през периода 2007-2013 г. в подкрепа на глобалното стратегическо развитие на България. Тя поставя основните интегрирани цели, които са заложи с ясното разбиране, че конкретните резултати ще бъдат постигнати постепенно в процеса на изпълнение и с натрупването на финансови и нефинансови ресурси. Документът се основава на задълбочен социално-икономически анализ и ключови аспекти на националните стратегии, приети и осъществявани в България.

Националната стратегическа референтна рамка описва стратегията на България в подкрепа на действия в следните тематични области за повишаване на конкурентноспособността: човешки ресурси, инфраструктура, управление и ефективна

държавна администрация и услуги и териториално сближаване, техните взаимовръзки и ролята на Структурните фондове и Кохезионния фонд в рамките на тази стратегия.

Оперативна програма	Финансово разпределение (млн. евро)
ОП “Регионално развитие”	1 361 (ЕФРР)
ОП “Конкурентоспособност”	988 (ЕФРР)
ОП “Развитие на човешките ресурси”	1 032 (ЕСФ)
ОП “Административен капацитет”	153 (ЕСФ)
ОП “Транспорт”	1 624 (ЕФРР + КФ)
ОП “Околна среда”	1 466 (ЕФРР + КФ)
ОП “Техническа помощ”	48 (ЕФРР)

Ефективното използване на посочените възможности за финансиране на икономическия потенциал предполага висока степен на координация в ползването на източниците съобразно приоритетите на развитие на икономиката на различните равнища.

V. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Чрез прилагането на Стратегическата програма се очаква:

- **Резултат 1: Подобро предлагане в региона и предоставяне на “ноу-хау” за модерно фирмено управление и продуктив дизайн.**
- **Резултат 2: МСП и НПО организациите да бъдат в състояние да допринесат за развитието на региона. В това развитие се включват неправителствените организации и местното население.**
- **Резултат 3: Областните и общинските администрации оказват ефективно съдействие за устойчивото развитие на икономическите сектори с потенциал.**
- **Резултат 4: Подобро пазарно предлагане на туристическите услуги в региона.**
- **Резултат 5: Подобро предлагане на консултантска помощ, обучение и повишаване на квалификацията на секторно равнище.**

Към тези основни цели се предвиждат различни мерки и дейности в рамките на плана за развитие на региона.

За да се развие икономическа община Елена е необходимо целият регион да се разработи като туристически продукт с трансгранично значение. Това включва цялостния ландшафт с всички местни жители, инфраструктурата, културните и природни дадености, различните неправителствени организации и административните органи. По тази причина успешно и устойчиво развитие на икономиката може да се реализира само в тясно сътрудничество между всички действащи фактори.

Това предполага постоянна обвързаност с други сектори / клъстерен анализ. Икономическото развитие предлага възможност за инициране на допълнителни дейности и разкриване на нови възможности и в други сектори на икономиката.

Връзката със селското стопанство може да се осъществи чрез:

- ✓ възможността за предлагане на висококачествени и типични за региона хранителни продукти на ресторантите. Вече има изградени някои контакти между ресторантите и местните селски стопани.;
- ✓ директна продажба на земеделски продукти на туристите,
- ✓ предлагане на допълнителна заетост за селските семейства чрез даване на стаи под наем по време на почивката на село или в селскостопански двор;
- ✓ допълнително предлагане на туристически услуги като напр. езда, курсове по занаяти, отдаване на велосипеди под наем и др.

Чрез допълнителното търсене от страна на туристите и съответно предлагане в селските райони се подобрява икономическата ситуация в тях.

В индустриалния сектор допълнителното търсене поради строителни и ремонтни работи в туристическите обекти следва да окаже ефект предимно в мебелната и строителната промишленост. Допълнително търсене възниква и по отношение на типични за региона продукти като напр. керамика, Дърворезби, или други продукти, които имат стойността на сувенири.

Наред с растежа в туристическия сектор в сферата на търговията и услугите се очаква увеличено търсене поради притока на туристи.

Очакваните резултати се базират на посочените по-долу цели/ мерки за реализация на дейностите и заложената стратегическа политика.

Цели/ Мерки	2008г.	2009г.	2010г.	2011г.	Отговорност	Финансов източник
1.1. Количествени цели						
1.1.1. Туристи <ul style="list-style-type: none">- директен маркетинг- интегрирани туристически пакети- събитийен туризъм- съпортни дейности					Община Елена, Общински консултативен съвет по туризъм /ОКСТ/, Местно туристическо общинско бюро	Фирмени средства, проекти, МТСП, МОН
1.1.2. Услуги на местното туристическо сдружение <ul style="list-style-type: none">- пазарни проучвания- достъп до изследвания, информация за пазара- консултиране на членове- каталог на услугите- курсове за обучение- пътувания с цел обмен на опит- трансфер на "ноу-хау"					Екип, външни/вътрешни експерти	Проекти
1.2. Организационни цели						
1.2.1. Краткосрочни цели						
1.2.1.1. Продуктова и пазарна политика					Членове	-
1.2.1.2. SWOT анализ					Членове	-
1.2.2. Средносрочни цели						
1.2.2.1. Стандартизация и унификация на туристическите пакети					Екип/експерти	Проекти, спонсорства
1.2.3. Дългосрочни цели						

<p>1.2.3.1. Трайни и устойчиви резултати</p> <ul style="list-style-type: none"> - визитна картичка на Елена - комплексен на основа услуги и интеграция на региони продукт - Q-seal - Eco-labelling 	<p>→</p> <p>→</p> <p>→</p>	<p>Екип, ръководство, експерти, членове</p>	
<p><u>1.3. Качествени цели</u></p>			
<p>1.3.1. PR дейности</p> <ul style="list-style-type: none"> - информационен бюлетин - усъвършенстване на интерактивния модел на предлагане - ежемесечни журналистически рейдове, интервюта 	<p>→</p> <p>→</p>	<p>Екип, членове, консултанти</p>	<p>Проекти, спонсорство, приходи от услуги/реклама</p>
<p>1.3.2. Комуникации</p> <ul style="list-style-type: none"> - подписване на споразумение за сътрудничество с Битекс, БАИТ, IBM с оглед обучение, информационно-резервационна мрежа, интернет-телефонна система - електронна трудова борса, търговска борса - мрежа за комуникации 	<p>→</p> <p>→</p>	<p>Екип, членове, консултанти</p>	<p>Проекти, спонсорство, приходи от услуги/реклама</p>
<p>1.3.3. Маркетинг – “corporate identity”</p>	<p>→</p>	<p>Екип</p>	<p>-</p>
<p>1.3.4. Нови услуги</p> <ul style="list-style-type: none"> - Лобиране и Защита на интереси - Информационни услуги - Търговско-информационни услуги - Работни срещи и обучение - Банкиране и консултиране 	<p>→</p> <p>→</p> <p>→</p> <p>→</p>	<p>Работни групи от експерти</p>	<p>Приходи от услугите/Чужди фондове/Програми</p>
<p>1.3.5. Комуникация с държавни структури, асоциации</p>	<p>→</p> <p>→</p>	<p>Екип, лобисти</p>	<p>Членски внос местно сдружение</p>

<u>1.4. Цели, свързани с политиката на Местните туристически сдружения като проводник на интересите на национално равнище</u>			
<i>1.4.1. Лоби в Министерствата</i> <ul style="list-style-type: none">- ангажиране на експерти-лобисти- участие в изготвяне Закона за лобизма	→	Лобисти	Членски внос местни сдружения
<i>1.4.2. Обмен на опит/трансфер на "ноу-хау"</i> <ul style="list-style-type: none">- проекти/програми с чужди сходни асоциации- обменни визити	→ →	Експерти	Програми, проекти

VII. МОНИТОРИНГ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ПРОГРАМА

Целта на мониторинга на дейностите по изпълнение на Стратегическата програма е да се осигури навременното им и качествено изпълнение.

Разнообразието на дейностите налага всяка от тях да бъде предмет на специален мониторинг. За целта е необходимо изпълнението на всяка дейност да се конкретизира в съответни задачи. Те трябва да позволяват оценка и контрол на напредъка на изпълнението на Стратегическата програма в съответствие със спецификата на отделните параметри. Субектът на мониторинга се определя от кръга на посочените, отговорни за изпълнението ѝ, институции.

Изпълнението на Стратегическата програма като цяло поставя необходимостта от провеждане и на общ мониторинг. Неговата основна цел е да осигури синхрона и взаимното подпомагане при реализиране на набелязаните дейности и приоритети.

Индикатор	Състояние	Целева величина	Средства за постигане
Брой български туристи			- рекламна политика -интегриран туристически продукт -неправителствени организации -активна продуктова политика - културно-историческо наследство
Брой чуждестранни туристи			- рекламна политика -интегриран туристически продукт -неправителствени организации -активна продуктова политика - културно-историческо наследство
Брой средства за подслон – категория			- видове туризъм - туристопоток -инфра- и суперструктура
Брой реализирани нощувки			- пълнота на туристическото предлагане
Приход на български турист			- условия за допълнителни услуги - развитие на анимацията
Приход на чуждестранен турист			- комплексен туристически продукт - качество, стандарти - синергия община – област – търговско-промишлена палата - бизнес

Брой създадени организации на производители			- комплексен овощарски продукт - качество, стандарти - синергия община – област – търговско-промишлена палата - бизнес
Брой регистрирани земеделски производители			- комплексен овощарски продукт - качество, стандарти
Брой одобрени ПУП			- активна общинска политика - трипартитни взаимоотношения - качество, стандарти
Брой сключени договори за партньорство със съседни общини			- активно сътрудничество - качество, стандарти
Брой проекти, реализирани по оперативните програми за транснационално сътрудничество			- синергия община – област – търговско-промишлена палата - бизнес

Налице са и посочените по-долу заплахи, които в рамките на дефинирания мониторинг следва да бъдат качествено и количествено оценявани и чието въздействие бъде сведено до минимум:

- ✓ взаимоотношенията и координацията между представителите на предлагането (10%) и недостигът на финансови ресурси в общината (10%).
- ✓ неразвитата или зле поддържана инфраструктура и хигиена в общината и планинската зона; голяма част от хората, ангажирани с туристическото предлагане, не оценяват значението на общата и туристическата инфраструктура за повишаване качеството на предлагания продукт и постигането на успешен и ефективен бизнес.
- ✓ съществуването на нелоялна конкуренция, малката популярност на общината и недостатъчната реклама като сериозен проблем, касаещ общото икономическо развитие на общината.
- ✓ масовото обедняване на хората и свиването на вътрешния пазар, както и с държавната данъчна политика като проблеми на външната среда, които не могат да бъдат повлияни на местно равнище.

РЕЧНИК НА ОСНОВНИТЕ ПОНЯТИЯ

1. **Рамка за подкрепа от Общността** – рамка за канализиране на подкрепата от ЕС за различните одобрени приоритети.
2. **Оперативната програма** е документът, одобрен от Комисията за прилагането на Рамката за подкрепа от Общността, който от своя страна се състои от приоритети, състоящи се от многогодишни мерки. Приоритетите могат да се прилагат чрез ресурсите на един или повече фондове, на един или повече други финансови инструменти и на ЕИБ.
3. **Мерките** са финансовите пакети, разпределени индикативно за подкрепа на дейности, които водят до резултати, съответстващи на целта на мярката.
4. **Дейностите** са всъщност проектите, осъществявани от крайния получател/бенефициент (службите или обществени или частни фирми, които са отговорни за осъществяване на дейностите) на подкрепата.
5. **Основни приоритети на Оперативната програма за регионално развитие:**
 - Повишаване привлекателността на районите и градовете в ЕС чрез подобряване на достъпността, осигуряване на адекватно качество и равнище на услугите и опазване на екологичния им потенциал;
 - Насърчаване на иновациите, предприемачеството и развитието на икономиката на знанието, вкл. развитие на нови информационни и комуникационни технологии;
 - Създаване на повече и по-добри работни места чрез привличане на повече хора към дейности, ориентирани към създаване на заетост и предприемачество, подобряване приспособимостта на работещите и на предприятията и увеличаване на инвестициите в човешкия капитал.
6. **Публично -частни партньорства** могат да бъдат подходящ метод за финансова инвестиция, когато съществува значителен простор за включване на частния сектор, по-специално в райони, където той не е осъществим или не е уместно да се отдалечи от обществената собственост или обезпечаването на пазара.
7. **Общностно право – *acquis communautaire*** – Общностното право се състои от учредителните договори (първично законодателство) и от вторичното законодателство т.е. актовете, приети от институциите на Общността, на основата на учредителните договори - регламенти, директиви, решения. В широк смисъл то включва практиката на Съда на ЕО, принципите на правото, правния обичай, договорите на Общността с държави-членки и с международни организации, както и между държавите-членки. Всички тези правни норми образуват т.нар. *acquis communautaire*. Общностното право е автономна система от правни норми, която съществува наред с международното право и с националното право и оказва въздействие върху националното право на държавите-членки. Тълкува се и се прилага от Съда на ЕО. Принципите на приложението му - директен ефект, пряка приложимост и върховенство на общностното над националното право, са в основата на политическата и икономическата интеграция на държавите-членки. В резултат на действието на тези принципи всички норми на общностното право имат еднакво правно действие във всички държави-членки. Съдът на ЕО следи за еднаквото прилагане на общностното право при осъществяване на интеграционния процес.
8. **Продължаващо професионално обучение** – обучение на лица над 16 години за придобиване, разширяване и усъвършенстване на професионалната

- квалификация с цел подобряване на пригодността за заетост, подпомагане на професионалната кариера и индивидуалното развитие.
9. **Формално обучение** – обучение, което се реализира в рамките на институциите за професионално обучение, определени в чл. 18 от ЗПОО и се характеризира с придобиването на национално признат документ за удостоверяване на придобитата квалификация.
 10. **Неформално обучение** – обучение, осъществявано в рамките на всяка организирана дейност извън формалната система.
 11. **Самостоятелно учене** – процес на учене (и самообучение) през целия живот на човека, посредством който се придобиват знания и умения, нагласи и ценности от ежедневието, чрез образователни въздействия и чрез източници на околната социална и материална среда, включително библиотеки и масмедии.
 12. **Учене през целия живот** – процес на усвояване и придобиване на знания и умения чрез формално и неформално обучение и самостоятелно учене в продължение на цялата жизнена дейност на човека. Ученето през целия живот се разглежда от позицията на обществото като един от най-важните фактори за развитие и усъвършенстване на професионалната реализация и насърчаване на активното участие на гражданите в икономическия живот. То е необходима предпоставка за свободното движение на работна сила и ръководен принцип за по-нататъшното развитие на системите за образование и обучение в България.
 13. **"Турист"** е всяко физическо лице, потребяващо основна и/или допълнителна туристическа услуга. За статистически цели се ползват понятията за посетител и международен посетител, определени от Световната организация по туризъм и приети от Статистическата комисия на ООН.
 14. **"Туристически продукт"** е съвкупността от туристически услуги, предлагани и/или предоставяни в един или няколко туристически обекта.
 15. **"Туроператорска дейност"** е формирането и извършването на пряка или чрез туристически агент продажба на организирани пътувания в страната и в чужбина, застраховки, резервации на хотелски услуги, екскурзоводски, транспортни, пътнически или други услуги по договор и ваучер при спазване изискванията на действащото законодателство.
 16. **"Туристическа агентска дейност"** е извършването на посредничество при: продажби на организирани пътувания, пасажерски авиационен, воден и автобусен превоз; резервационни, визови, екскурзоводски и други допълнителни туристически услуги, както и застраховки, свързани с туристическото пътуване.
 17. **"Туристически агент"** е лице, лицензирано по реда на този закон за извършване на туристическа агентска дейност.
 18. **"Допълнителни туристически услуги"** са екскурзии, развлечения, прояви и други събития с културен и опознавателен характер, спортно-анимационни, балнеолечебни и други медицински услуги, визови услуги, конгресни и делови прояви, ползване на въжени линии, отдаване под наем на плажни съоръжения, екипировка и превозни средства, школи и клубове по езда, яхтинг, сърф, ски-училища и други услуги, способстващи развитието на туризма.
 19. **"Организираните групови и индивидуални туристически пътувания с обща цена (организираните пътувания)"** са пътувания по предварително изготвена програма, включваща комбинация от най-малко две от следните услуги:
 - а) транспорт;
 - б) нощувка;
 - в) други туристически услуги, които не са свързани с транспорт или нощувка, съставляващи значителна част от пътуването и когато те се продават или предлагат

за продажба с обща цена, и когато обхващат период, по-дълъг от 24 часа, или включват нощувка.

20. **"Местно туристическо сдружение"** е юридическо лице с нестопанска цел, което се създава на територията на една или повече съседни общини и обединява лица, извършващи туристически дейности, и други лица, имащи отношение към развитието на туризма на съответната територия.
21. **"Регионално туристическо сдружение"** е юридическо лице с нестопанска цел, което се създава на територията на една или повече съседни области и обединява местни туристически сдружения и други лица, имащи отношение към развитието на туризма.
22. **"Браншово туристическо сдружение"** е юридическо лице с нестопанска цел, което представлява интересите на отрасъла като цяло.
23. **"Продуктово туристическо сдружение"** е юридическо лице с нестопанска цел, което представлява интересите на отделен сегмент от туристическия продукт.
24. **Алтернативен туризъм** – Алтернативните форми на туризъм обединяват туристически пакети или отделни туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане и ангажирания човешкия ресурс. Такива са: селски, екологичен, планински, приключенски (преходи с колело, на кон, със ски и снегоходки, спускане с лодки, гмуркане, проникване в неосветени пещери, преминаване на алпийски маршрути с водач), тематичен - свързан с културно-историческото наследство, туризъм свързан с езотеричното, религията, виното, традиционната кухня, етнографията и традиционната музика и занаяти. (Устав БААТ). Той е едно обединяващо генерично понятие за специализирания туризъм в България през 21-ви век.
25. **Екотуризмът** – Екотуризмът се заражда в Северна Америка, в средата на 80-те години, в следствие на развитието на пътувания в най-отдалечените места със съхранена природа. Това е туризъм в слабо засегнати от човека места, който трябва да допринесе за защита на природата и благосъстоянието на местното население. Той се базира на наблюдението и е един нов етап в развитието, който изисква работа в партньорство между туроператори, посрещачи (incoming) агенции, местни общности, асоциации стопанисващи защитените райони, научните общности. Всички те се ангажират да сведат до минимум въздействието върху посещаваните територии, да информират пътуващите за местните правила и уредби, да участват във всяка регионална програма за опазване на природната среда и нейните обитатели, да управляват всяка форма на посещение в района. Най-много и най-разнообразни програми за екотуризм има в страните с голямо биоразнообразие, в които природата има впечатляващи измерения, национални паркове и местни общности, съхранили своите традиции. Програми, които се дефинират като екотуризм :
26. **Приключенски туризъм** – Това е една съвкупност от нови туристически практики, в която доминира общуването на природата и активното участие с определен физически ангажимент за туристите. Тази група от различни по сезонност и среда турове има своите най-големи привърженици сред младежите и хората работещи в стресова среда, за които общуването с природата и съчетанието му с определена активност или спорт е от изключително значение. Налице е и феномен на мода, но над всичко стои осъзнатата потребност да се пребивава активно сред природата. Това е и най-динамично развиващият се сегмент в световния туризъм и за наша радост България разполага с отлични условия за него. Най-често той се продава в пакет с услуги които представляват по същество селски туризъм, и има характеристиките на устойчивия туризъм.

27. **Селски туризъм** – Селският и агротуризм са разнообразности на алтернативния туризъм. Тяхното зараждане е исторически свързано със следвоенното възстановяване на Западна Европа и по точно на Франция, където чрез подпомагане на инициативи на земеделски стопани в областта на туризма се постига задържане на населението в селските райони и възраждането им. Не случайно най-големи средства от бюджета на Европейския съюз са ангажирани именно в селското стопанство, а Общата аграрна политика представлява един от стълбовете на ЕС. Характеризира се с престой в селска среда (къща или устроен в близост къмпинг, друга настанителна база), контакт с домакините, достъп до стопанството. Той може да се яви като преминаващ, т.е. престой в рамките на обиколен тур или като уикенд или дори една седмица престой. И в двата случая туристите очакват да се включат в ежедневието на домакинството: беритба на плодове и зеленчуци, билки, приготвяне на традиционни ястия, включване в обичаите и празниците на района, наблюдение или обучение в местните занаяти, фолклорни и земеделски традиции. Тези дейности обикновено се допълват с различни видове активен или културен туризъм (пешеходен, планинско колело, езда, посещение на манастири, музеи, археологически и други забележителности, училище по занаяти) и най-често е смесица от всичко това.
28. **Устойчив туризъм** – Устойчивият туризъм е едно ново понятие и се явява подължение на концепцията за устойчиво развитие, която бе лансирана на конференцията в Рио през 1992г. Той е резултат от грижите полагани за опазване на застрашените райони на планетата като цяло, и в частност на тропическите гори. В същото време обаче той третира и урбанизираните райони, селата, културното и архитектурно наследство - следователно има по-широка рамка в сравнение с екотуризма. Устойчивият туризъм има за цел не само да минимизира въздействието върху биологичната среда, но и да формира възгледите на туристите преди и по време на пътуването им, както и да предизвиква природосъобразни туристически практики още в етапа на концепцията в пазарите емитиращи туристи.
29. **Капацитетът за усвояване на средства от Структурните и Фонда за сближаване** е “степената, в която страната-членка е в състояние да изразходва определените ѝ финансови ресурси от структурните фондове по ефективен и ефикасен начин.
30. **Приоритетни направления на Оперативната програма за развитие на човешките ресурси**, като по всяко от тях се предвиждат отделни мерки:
- *Приоритетно направление I – Насърчаване на устойчивата заетост и развитие на пазара на труда предвижда две мерки:*
 - ✓ Заетост чрез развитие на предприемачеството с цел създаване на нови работни места;
 - ✓ Интегриране на уязвимите групи на пазара на труда.
 - *Приоритетно направление II – Повишаване на производителността и адаптивността на заетите лица предвижда три мерки:*
 - ✓ Подобряване на професионалните умения на заетите лица;
 - ✓ Насърчаване на гъвкавостта на пазара на труда;
 - ✓ Подобряване на условията на труд на работното място.
 - *Приоритетно направление III – Подобряване качеството на образованието и обучението в съответствие с изискванията на пазара на труда за изграждане на икономика, основана на знанието предвижда три мерки:*
 - ✓ Подобряване на качеството на образователните услуги;
 - ✓ Модернизация на образователната система;

- ✓ Укрепване на връзките между образователните институции, бизнеса и научно-изследователския сектор.
- *Приоритетно направление IV – Подобряване достъпа до образование и обучение предвижда три мерки:*
 - ✓ Достъп до образованието и обучението за групи в неравностойно положение;
 - ✓ Децата и младежта в образованието и обществото;
 - ✓ Развитие на системата за учене през целия живот.
- *Приоритетно направление V – Социално включване и насърчаване на социалната икономика предвижда 3 мерки:*
 - ✓ Подкрепа на социалната икономика;
 - ✓ Социални услуги и заетост;
 - ✓ Работоспособност чрез по-добро здраве.
- *Приоритетно направление VI – Повишаване ефективността на институциите на пазара на труда, социалните и здравни услуги предвижда две мерки:*
 - ✓ Развитие и усъвършенстване на системата на пазара на труда;
 - ✓ Укрепване на капацитета на институциите за доставка на социални и здравни услуги.
- *Приоритетно направление VII – Транснационално сътрудничество предвижда оказване на финансова подкрепа при обмяна на опит.*
- *Приоритетно направление VIII – Техническа помощ.*